SAVREMENA PITANJA
VJERSKO-ZNANSTVENE RASPRAVE ZA NAOBRAŽENE KRUGOVE
SERIJA VII.

MGR. DR. JOSIP GUNČEVIĆ

Mješovite ženidbe

MOSTAR
HRVATSKA TISKARA F. P.
1930.

SVEZAK 33. CIJENA 10 Din.

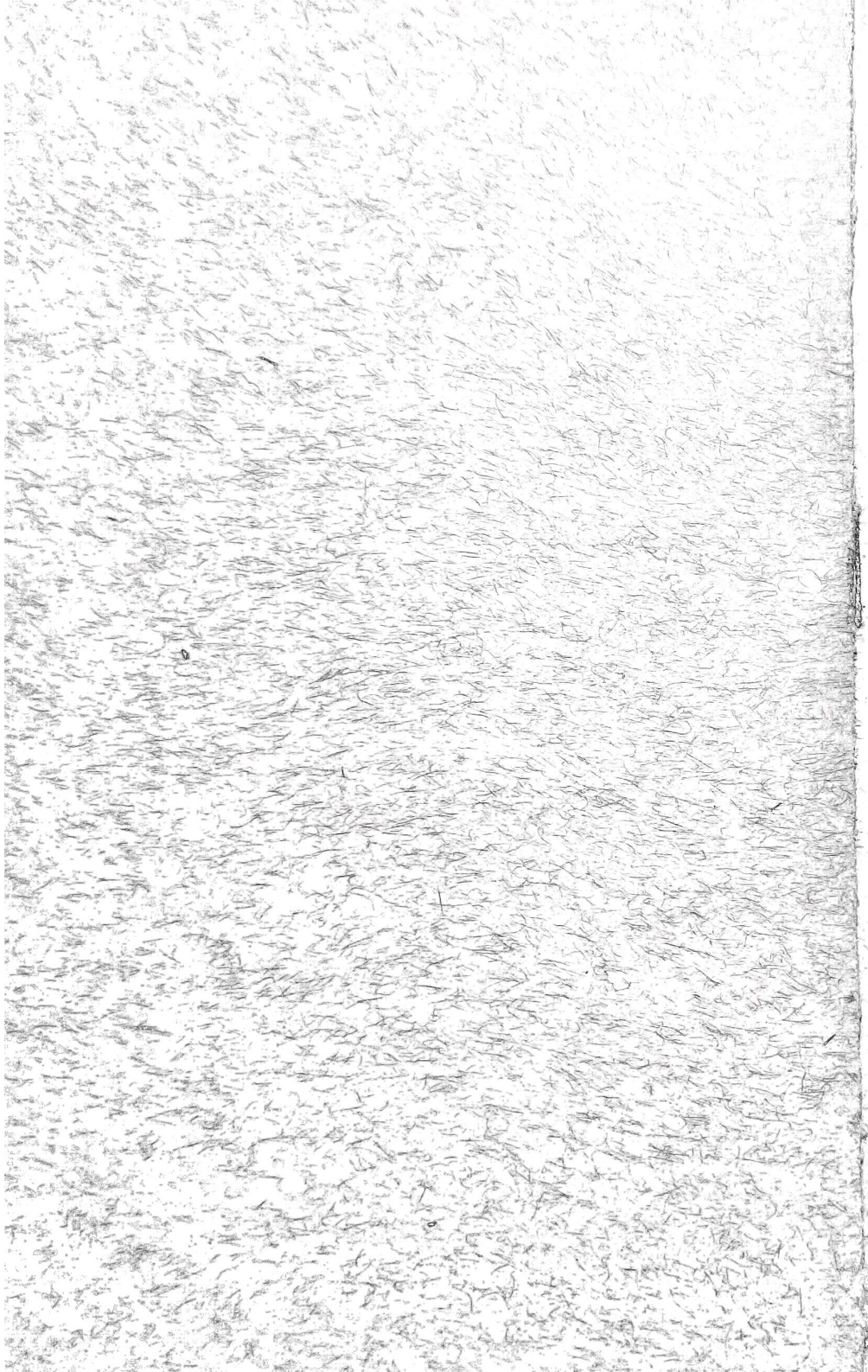

Mješovite ženidbe.

SAVREMENA PITANJA

Vjersko-znanstvene rasprave za naobražene krugove.

Uređuje

DR. FRA DOMINIK MANDIĆ.

SVEZAK 33.

Mješovite ženidbe.

NAKLADA UPRAVE „SAVREMENIH PITANJA".

MOSTAR 1930.

MJEŠOVITE ŽENIDBE

NAPISAO:

Mgr. DR. JOSIP GUNČEVIĆ

HRVATSKA TISKARA F. P.

MOSTAR 1930.

IMPRIMATUR:

Mostar, 3. II. 1930., Dr. fra Dominik Mandić, provincijal.

IMPRIMATUR:

Mostar, 11. II. 1930, † O. fra Alojzije Mišić, biskup.

Sva prava pridržana.

Sadržaj

Strana

Predgovor . . . . . 7.

I.

Pojam ženidbe po Božjem i crkvenom pravu:

1. Ženidba je ustanova naravnoga prava. . . . . 11.
2. Ženidba je ustanova božanskoga prava . . . . . 12.
3. Zenidba je sakramenat Novoga Zavjeta . . . . . 14.
4. Valjani je ženidbeni ugovor kod kršćana eo ipso sakramenat. . . . . 18.
5. Valjanost ženidbenog ugovora i sakramenta ženidbe ovisi o valjanosti ženidbene privole. . . . . 19.
6. Crkva imade vlast određivati zakone o sklapanju braka. . . . . 20.
7. Crkva imade vlast dispenze i suda u bračnim stvarima. . . 22.

II.

Mješovite ženidbe. Njihov pojam i narav.

III.

Stanovište katoličke Crkve prema mješovitim ženidbama.

1. Sv. Pismo i zabrana mješovite ženidbe. . . . . 27.
2. Sv. Oci i zabrana mješovite ženidbe. . . . . 30.
3. Crkveni sabori i mješovite ženidbe. . . . . 33.

IV.

Razlozi, radi kojih Crkva zabranjuje mješovite ženidbe.

1. Communicatio in sacris. . . . . 37.
2. Pogibao otpada ženidbenog druga i djeteta. . . . . 38.
3. Pravna nejednakost bračnih drugova. . . . . 41.
4. Statistički podaci. . . . . 42.

V.

Mogućnost dopusta mješovite ženidbe

1. Dispenza. . . . . 45.
2. Razlozi za dispenzu. . . . . 46.
3. Način dobivanja dispenze. . . . . 48.

VI.

Današnja crkvena disciplina u pitanju mješovitih brakova.

A. Crkvena zabrana po Kodeksu

1. Pojam crkvene zabrane . . . . . 49.
2. Ženidbe nalične mješovitima . . . . . 50.
3. Teritorijalna obvezatnost . . . . . 52.
4. Personalna obvezatnost . . . . . 52.

B. Dopuštanje mješovitih brakova

1. Uvjeti oprosta po Božanskom pravu . . . . . 53.
2. Uvjeti oprosta po crkvenom zakonu . . . . . 53.

C. Oblik mješovitih brakova

1. Konstitucija „Provida“ . . . . . 57.
2. Obred mješovitih brakova . . . . . 59.
3. Jesu li mješovite ženidbe sakramenat? . . . . . 60.
4. Mješovite ženidbe i blagoslov . . . . . 62.

D. Kazneni propisi

1. Sklapanje mješovitog braka bez dispenze . . . . . 63.
2. Mješoviti brakovi sklopljeni pred nekatoličkim dušobrižnikom . . . . . 64.
3. Ugovor o nekatoličkom uzgoju djece . . . . . 65.
4. Predavanje djece nekatoličkom dušobrižniku na krštenje 66.
5. Predavanje djece na nekatolički uzgoj . . . . . 66.
6. Kazne za župnika . . . . . 67.
7. Oprost od kazne . . . . . 67.
Bilješke . . . . . 68.
Literatura . . . . . 70.

Predgovor.

Moderni vijek iznio je jedno novo božanstvo: narod. To je neminovna posljedica liberalizma, koji je proglasio slobodu na svima područjima. Slobodno se moglo pisati, govoriti i prosugjivati sva ljudska nastojanja. U toj navali za slobodnim tumačenjem prešlo se granice ljudskoga i naravnoga, pa se utaborilo i na području božanskog i vrhunaravnog svijeta. I kao što je nekada Lucifer pokušao saći sa svoga anđeoskog područja i uspeti se nad samoga Boga ili kao što je Nabukodonosor htio svojemu kipu priskrbiti božansko štovanje, tako se i pod utjecajem liberalizma isprsio narod, koji hoće da ima vrhovnu kritičku i legislativnu moć. Što narod odlučči svojom većinom, to je i dobro i istinito. I najveća je danas garancija istine i pravice većina naroda. Taj način glasovanja i većine kao sredstvo, kojim se saznaje, što hoće njegovo veličanstvo narod, prenešen je i na zakonodavstvo o pitanjima Boga, Crkve, odnošaja Crkve i države. Tako većina u parlamentu kao vjerni odraz uvjerenja narodnoga odlučuje, da li će se i kako će se štovati Boga, svetkovati dan Gospodnji, koje dane smiju, a koje ne smiju činovnici posvetiti Bogu, koju će Crkvu država poštivati i štititi, a koju ne će. kako će se urediti odnošaj raznih konfesija; što će u javnom pravu država garantirati Crkvi, a što ne. Među najaktuelnijim pitanjima, o kojima sudi narod preko svojih predstavnika u zakonodavstvima državnim, jest pitanje školskog uzgoja, crkvenog ili državnog braka i mješovitih ženi-

daba. Nekada je Hegel postavio državu kao božanstvo, a pomagali su njegovom stanovištu izdašno galikanski i jozefinski bogoslovi, kojima je država nada sve, a vjera i Crkva toliko je tolerirana od države, koliko država stekne uvjerenje, da joj je vjera ova ili ona potrebna. Ulogu države-boga zamjenjuje danas narod-bog, jer je država samo oblik narodnog kolektivnog organizma. Crkva danas ima po liberalnim načelima samo toliko prava na opstanak, koliko se poklapa sa osjećajima, subjektivnim uvjerenjima i koristima naroda. I narod samo toliko daje slobode Crkvi, koliko mu se čini, da će Crkva moći naplatiti svojim uslugama narodu i državi.

Oholost je rodila liberalizam, ovaj subjektivizam, a ovaj je stvorio božanski kult države i naroda.

Najočitije se stavlja liberalno shvaćanje naroda u suprotnost prema Crkvi u pitanju mješovitih ženidaba. Naša je država sastavljena — vele liberalci — od tri plemena i tri vjeroispovijedanja. Vrhovni je zadatak naše državne politike stvoriti jedan narod i jedno pleme. Da se to postigne, treba potpuno izmiješati predstavnike plemena i vjera, a to se može najuspješnije ženidbom. Dobar dakle patriota mora zagovarati mješovite ženidbe, jer se njima dolazi do jedinstvenoga naroda, jakoga naroda i jake države.

Mješovite su ženidbe u interesu naroda, a što je u interesu naroda, tome se mora pokloniti sve, pa i Crkva.

Crkva doduše brani mješovite ženidbe, ali narod mora u svome vlastitom interesu spriječiti Crkvu u provađanju te zabrane.

Sličnih je događaja bilo u Palestini, kada su sv. Petru i Ivanu zabranjivali propovijedati Ime Isusovo, jer je tako odlučilo narodno zakonodavstvo i sudstvo i vrhovno židovsko vijeće. Petar je mirno

odvratio: „Sudite, je li pravo pred Bogom, da vas većma slušamo negoli Boga?“ (Dj. ap. 4, 19.). Ili: „Većma se treba pokoravati Bogu, negoli ljudima (Dj. ap. 5, 29.)“. Nijesu li kroz prvih 300 godina u rimskom carstvu život svoj dali na milijune mučenika, jer su znali, da se treba većma pokoravati Bogu, negoli ljudima? Nema li i danas mučenika u Rusiji i Mexiku, koji samo zato trpe, jer više slušaju Boga, negoli ljude. Prvi su se kršćani dnevno moliti Bogu za rimsku državu, za svoj narod, za svoje progonitelje, ali kada su se sukobile odredbe Božje sa odredbama države i naroda, onda su odlučno stali na stranu Božju. Država i narod imadu po Bogu svoj auktoritet i onim ga časom gube, kada zaniječu Boga u svome radu

Ne pita se, što narod voli, nego što Bog hoće. Bog je najbolji sociolog i najrealniji prijatelj svake države i naroda, jer svojim zakonima daje najsigurniji temelj blagostanju države i naroda. Zato ne može biti zakona Božjega, koji bi *stvarno* škodio narodu. Tko je bolji psiholog od Onoga, koji stvarao dušu? Poznavajući pojedinca, obitelj, narod i državu, znade Bog najbolje, što je kome korisno. Zakon je Božji najčvršći temelj moralu, a moral je najsolidniji temelj državnom poretku. Prema tome najbolja je državna politika učvršćivati moral i vjeru, jer to znači učvršćivati osnovne temelje države. „Ako Gospodin ne sagradi kuće, uzalud se muče, koji je grade; ako Gospodin ne očuva grada, badava ga čuvaju, koji ga straže“ (Ps. 126.). Ako ne učvrstimo zakona Božjega u našem narodu, ako ne učvrstimo vjere i morala, uzalud gradimo državnu zgradu i uzdišemo za narodnim blagostanjem.

Mješovite ženidbe razvodnjuju vjersku svijest. A pokolebana vjera i moral, indiferentizam i vjerska

nehajnost nijesu nikakvi solidni temelji naroda ni države. To znači graditi na pijesku i čekati prvi vjetar, da prodrma temeljima same države i narodnoga blagostanja.

Mi volimo i državu i narod, i želimo, da se sastoji od jakih, svjesnih i moralno izgrađenih građana.

Osuđujemo mješovite ženidbe, jer nam one mogu omlohaviti našu vjersku i moralnu svijest.

Ne priznajemo nikakvog suvereniteta narodnog na području vjere i morala, nego duboko poštujemo najboljega psihologa, socijologa i najrealnijeg patriota: KRISTA — KRALJA.

„Beata gens, cuius est Dominus, Deus eius — Blago narodu, čiji je Gospodar, Bog njegov" (Ps. 32.)

I.

Pojam ženidbe po Božjem i crkvenom pravu.

1. Ženidba je ustanova naravnoga prava.

Raznim je načinima očitovao Bog svoju volju ljudima. Činio je to preko posredne (preko patrijarha, proroka ili anđela) i neposredne (kada se sam javljao i govorio) usmene objave ili preko ljudske savjesti ili preko stvaranja naravnih osebina, sila i nagona u čovjeku, koje ga nužno upućuju na izvršavanje volje Božje.

Služeći se ovim potonjim načinom[1] stvorio je čovjeka i ženu, svako sa izrazitim spolnim razlikama, koje su temelj i razlog razlici spolnih osebina i cjelokupne različitosti u naravi muškarca i žene. Usadio je u narav muškarca i žene spolni nagon kao uspješno poticalo spolnom općenju, iz kojega će proizaći množenje ljudskoga roda. Uzdržavanje i množenje predstavlja sudjelovanje čovjeka sa stvaralačkom ulogom Božjom na ovom svijetu i predstavlja veliku odliku za čovjeka: sudjelovati u izvršavanju stvaralačke snage Božje. No rađanje, osobito poslije istočnoga grijeha, prouzrokuje mnogo boli po ženu, a odgoj djece mnogo brige po muža i po ženu, i zato je Bog spojio sa spolnim općenjem stanovite spolne naslade, koje će čovjeka potaći na spolno općenje i pregor sviju briga i patnja oko odgoja djece.

Tako je Bog posredno pokazao, da želi rasplod

roda ljudskoga spolnim općenjem muškarca i ženske, iz kojega će proizaći nejako dijete, oslonjeno i u fizičkom i u moralnom pogledu na pomoć svojih roditelja. Da to nejako dijete ne odbaci otac i mati, usadio je Bog u narav roditelja veliku ljubav, koja strepi nad djetetom i sve žrtve pregara, da ga sačuva u životu i da mu dade fizički i moralni odgoj. Ovaj fizički i moralni odgoj mogu redovito uspješno podati svojoj djeci najbolje roditelji, a drugi ih mogu u tome vrlo teško zamijeniti. Stvaranje ovakove naravi u muškarca i ženske najočitije pokazuje, da je Bog stvorio muškarca i žensku za zajednički život u svrhu rađanja i odgoja djece. Ovoj se svrsi pridružuje i drugotna svrha međusobne pomoći, jer se naravne osebine muškarca i žene u zajedničkom životu skladno popunjuju. Muškarac je biće jače tjelesne konstrukcije, jačih živaca, jače otporne snage, energije, umne pronicavosti, a žena jačih čuvstava, ljubavi, nježnosti. Ova se svojstva skladno popunjuju i za njihov zajednički život, a osobito za odgoj djece.

Zajednički život muškarca i ženske u svrhu rađanja i odgoja djece kao i u svrhu međusobne pomoći zove se ženidba. Pored ovih dviju svrha navodi se i treća: stišavanje strasti (remedium concupiscentiae), no to bi se moglo uzeti i kao sredstvo i poticalo za ženidbu.

2. Ženidba je ustanova Božanskoga prava.

Ovu uredbu po prirodnom zakonu nadopunio je Bog pozitivnom ustanovom monogamičke i nerazrješive ženidbe u raju zemaljskom: „Bog stvori čovjeka, na svoju sliku, na sliku Božju stvorio ga, *kao muško i žensko stvori ih*“. (Gen. 1., 27. Mt. 19, 4. Mr. 10, 4—6). Stvorio ih je kao muža i ženu sa svrhom: *„Rastite i množite se i napunite zemlju*“. (Gen. 1, 28.).

jednoženstvo i nerazrješivost ženidbe proizlazi i iz prirodnoga zakona, ali je Bog posebno proglašuje, da bude jasnije osobito za ono žalosno doba poganske izopačenosti. No kako se ne protivi svaka razriješenost braka kao ni svako mnogoženstvo rađanju i odgoju djece[2], dao je Bog za ono teško doba starozavjetne moralne dekadence dispenzu uz stanovita ograničenja, po kojoj se je mogla postići razrješivost braka (Libellum repudii u zakonu Mojsijevu (Deut. 24, 1., Mt. 5, 31., 19, 7.. Mr. 10, 4—6.) i mnogoženstvo, dok za polyandriju (mnogomuštvo) nema primjera božanske dispenze u Sv. Pismu, a to zato, jer se iz takova braka rijetko rađaju djeca.

Ovu ženidbu kao uredbu naravnoga zakona i pozitivnu ustanovu Božju Spasitelj je potvrdio i podigao na dostojanstvo sakramenta i ukinuo svaku dispenzu mnogoženstva i razrješivosti (Mt. 5, 31. 32., Mt. 19, 3—9. Mr. 10, 2—12, Lc. 16, 18.) za kršćansku izvršenu ženidbu.

Ukoliko imade ženidba svrhu rađanje djece i stišavanje strasti, mogla bi je postići svaka ženidba, u kojoj se nalazi po naravi sposoban muž i žena za rađanje djece. No ukoliko imade ženidba svrhu odgoj djece i međusobno pomaganje, potrebno je, da ženidba bude jedinstvena i nerazrješiva, te da u ženidbu pored ostalih općih stvojstava stupaju samo oni, koji su potpuno harmoničnih duša, da se mogu međusobno razumijevati i sporazumno ili jednodušno djecu odgajati. Kako je vjersko uvjerenje najveća poluga harmonije ili disharmonije među ljudima, a napose među bračnim drugovima, treba posebno pored ostalih uvjeta paziti na vjersku pripadnost. Stoga je najsretniji onaj brak, gdje među mužem i ženom vlada isto vjersko uvjerenje; gdje ga nema, mora se nekako osigurati vjerski mir.

Dr. Edo Lovrić u knjižici: „Izjednačenje bračnih prava" kaže ovo: „Budući da ženidba počiva na uređenju same prirode, imade u njoj nešto osobito — nešto sveto. To su opažali i stari poganski narodi. Zato se ženidba sklapala kod njih uz raznovrsne svečanosti — vjerske obrede (n. pr. kod starih Rimljana confarreatio), a biva to i kod današnjih nekršćanskih naroda. I pred-kršćanski narodi nazrijevali su dakle u ženidbi neki vjerski značaj — jedni više, drugi manje prema svojemu vjerskomu i čudorednome stanju. Još u poodmaklo rimsko doba kazao je stoga rimski pravnik Modestinus, da je ženidba među ostalim i „Communicatio iuris divini". — Kršćanstvo na ženidbi, kako ju je priroda odredila (naravni zakon? op. pis.), nije ništa promijenilo niti promijeniti moglo, nego ju je onakovu, kakova je ona po samoj prirodi, utvrdilo, istaknuvši samo na osobiti način njezinu svetost time, što ju je uzvisilo na svetu tajnu — sakramenat" (str. 1.).

3. Ženidba je sakramenat Novoga Zavjeta.

Božanski je Spasitelj došao usavršiti odredbe Staroga Zavjeta. Sam o sebi reče: „Nemojte misliti, da sam došao ukinuti zakon ili proroke; nijesam ih došao ukinuti, nego ispuniti (Mt. 5, 17.)". Ženidbu je već u Starom Zavjetu uveo sam Bog, kada je stvorio čovjeka i ženu svako sa svojim posebnostima, koje se tek u bračnoj zajednici upotpunjuju u skladnu cjelinu, i kada je u raju zemaljskom Evu priveo Adamu, da mu bude pomoćnica i druga u životu, jer „nije dobro, da ostane čovjek sam — treba mu stvoriti pomoćnicu, koja će mu biti jednaka". Ovaj savez Adama i Eve blagoslovio je Bog riječima: „i blagoslovi ih i reče: rastite i množite se i napunite zemlju". Dakle sam je Bog stvorio savez muža i žene, koji ima tu svrhu, da u njemu žena bude pomoćnica mužu i da iz toga saveza izađu djeca, koja će napuniti zemlju. Savez pako muža i žene, koji ima svrhu: međusobnu pomoć i rađanje djece, zove se ženidba. Ovoj je ženidbi utemeljitelj sam Bog, jer ih je on za taj savez stvorio, u taj ih je savez spojio i blagoslovio.

Spasitelj je taj isti bračni savez priznao, usavršio ga i podigao na čast sakramenta. On prisustvuje svadbi u Kani Galilejskoj, a poslije svoga Uskrsnuća poučava apostole, kako će taj kao i druge sakramente podjeljivati. Da spasitelj priznaje i usavršuje ženidbu Staroga Zavjeta, vidi se iz slijedećega odlomka Sv. Pisma: „I pristupivši farizeji upitaše ga kušajući: Smije li čovjek pustiti ženu? A on odgovarajući reče im: Što vam je zapovjedio Mojsije? A oni rekoše: Mojsije dopusti, da joj se napiše raspusna knjiga i da se pusti. I odgovarajući reče im Isus: Po tvrdoći srca vašega napisa vam zapovjest ovu. — A u početku stvorenja *muža i ženu stvori ih Bog. — Zato će ostaviti čovjek oca svojega i mater i privinut će za ženu svoju, — i bit će dvoje u tijelu jednom. Tako nisu više dvoje, nego jedno tijelo. Što je dakle Bog sastavio, čovjek neka ne rastavlja.* I u kući opet zapitaše ga za to učenici njegovi. I reče im: koji pusti ženu svoju i oženi se drugom, čini preljub spram nje. I ako žena pusti muža svojega i uda se za drugoga, čini preljub. (Mr. 10, 2 – 12.)".

U ovim se riječima poziva Spasitelj na činjenicu, da je Bog stvorio Adama i Evu kao muža i ženu, koji su upućeni jedno na drugo, čime ih je Bog uputio na zajednički bračni savez. Ovaj je savez među jednim mužem i jednom ženom (isključeno je dakle mnogoženstvo ili mnogomuštvo) i mora trajati doživotno, jer inače čini preljub. Ovaj je sa-

vez „Bog sastavio“ i čovjek nije vlastan, da ga rastavlja. Dakle ženidba je od Boga, Bogom blagosovljena, u ime Božje jedna i nerazrješiva. Ovakovu ženidbu potvrđuje Spasitelj i svojim riječima utvrđuje i za Novi Zavjet. Jedino usavršuje pri tome, što ukida mogućnost razvoda braka, što je Mojsije dopuštao: „Mojsije vam je dopustio poradi tvrdoće srca vašega puštati žene svoje; *ali iz početka nije bilo tako* (Mt. 19, 8.)“.

Sv. Pavao još jasnije utvrđuje sakramentalnost ženidbe. On veli: „Muževi, ljubite žene svoje, kao što je Krist ljubio Crkvu i sebe za nju dao, da je posvećuje i čisti u krštenju vode po riječi života . . Tako trebaju muževi ljubiti svoje žene kao svoja vlastita tjelesa . . . . . Zato će čovjek ostaviti i oca i majku i priljubiti se ženi i njih će dvoje biti jedno tijelo. Ovo je sakramenat (tajna) veliki, a ja govorim u Kristu i Crkvi“ (Ef. 5, 25.). U svakome se sakramentu očituju ove 3 stvari: vidljiv znak, nevidljiva milost i naredba od Isusa Krista. Ako se može utvrditi, da koja uredba ima ove 3 oznake, onda je eo ipso utvrđeno, da je ona sakramenat. U spomenutim se riječima sv. Pavla vidi, da on smatra ženidbenu vezu kao simbol one veze, koja postoji među Spasiteljem i Crkvom. Kao što je Spasitelj sa Crkvom u mističkom jedinstvu, tako je i muž sa ženom u ženidbenom jedinstvu. *Vidljiv znak* ženidbe su tjelesa, koja ulaze u bračnu vezu. Mistička veza Spasitelja i Crkve prouzrokuje „posvećenje i očišćenje“, tako i bračna veza muža i žene, jer je ta bračna veza samo simbol one mističke veze. To posvećenje i čišćenje *je nevidljiva milost.* Kao što je mistička veza među Isusom i Crkvom *naređena od Isusa Krista* tako analogno i bračna veza među mužem i ženom. Nova posebna naredba nije ni bila potrebna, kad je

već ženidba postojala, pak je Isus samo usavršio i posvetio i na čast sakramenta podigao, što pokazuje gornje izlaganje, izričito spominjanje sv. Pavla: ovo je sakramenat (tajna) veliki, i pozivanje sabora tridentinskoga na ove riječi Pavlove, kada izriče osudu onima, koji ne vjeruju, da je ženidba sakramenat.—

Najstarije *slike*[3] iz najranijega kršćanstva pokazuju Isusa u sredini mladenaca, kako ih On u ženidbu spaja i njihovu ženidbu blagosivlje. Najstariji *obrednici* kao što je onaj pape Gelazija iz 5. stoljeća, kojega je on u svoje ime izdao, a koji je stariji od njega, navode obrede, po kojima se sklapa ženidba.

Krivovjerci prvih vjekova, osuđeni od Crkve, ipak ne zabacuju ženidbe kao sakramenta. Tako Nestorijanci, Kopti, Armenci i drugi.

Za *istočnoga raskola* zadržaje istočna Crkva ženidbu kao sakramenat. Kršćanska tradicija složno ističe od prvih vremena, da je ženidba sakramenat:

Sv. Ignacije Antiohenski († 117.) veli: „Svojoj braći zapovjedi *u ime Isusovo*, da moraju ljubiti svoje žene kao Krist Crkvu. Ali pristoji se, da ženidbu sklope zaručnik i zaručnica po sudu *biskupa* tako, da njihovo vjenčanje bude po *Gospodu*, a ne po strasti“. Tako Tertulijan, sv. Ćiril Aleksandrijski, Origen, sv. Ambrozije, sv. Augustin, sv. Toma i drugi.

Opći Crkveni sabor u Florenciji 1439. određuje to ovako: „Sedmi je sakramenat ženidba, a to je znak veze među Kristom i Crkvom.“ Opći Crkveni sabor u Tridentu (1545.—1563.) određuje: „Ako tko ustvrdi, da ženidba nije uistinu i u pravom smislu jedan od sedam sakramenata evanđeoskog zakona od Krista Gospodina ustanovljen, nego od ljudi u Crkvu uveden, niti da donosi milost, — neka bude izopćen.“

Ova je odredba tridentinskoga sabora imala slu-

žiti kao odgovor Martinu Luteru i njegovim sljedbenicima, koji su ženidbu proglašavali građanskim činom, a ne sakramentom.

4. Valjani je ženidbeni ugovor kod kršćana eo ipso i sakramenat.

Židovske ženidbe prije Krista i nekršćanske ženidbe još i danas nijesu ništa drugo, nego naravni ženidbeni ugovor. Kršćanske su ženidbe sakramenat i među sakramentom i ugovorom postoji jedino logična (umstvena) razlika, a ne stvarna. Stvarnu su razliku učinili galikanski i jozefinski bogoslovi više *namjerno* negō znanstveno. Htjeli su naći načina, da omoguće i državi upliv na ženidbu, pak su posve svojevoljno postavili stvarnu razliku među ženidbeni ugovor i sakramenat učeći, da državi pripada pravo određivanja modaliteta kod sklapanja ugovora, a Crkvi da pripada dužnost i pravo podjeljivanja sakramenta ženidbe na ovako sklopljeni ženidbeni ugovor. U tumačenju, kako dolazi sakramenat na sklopljeni ugovor, razlikovala se tri stanovišta: ili sakramenat dolazi kao posljedica svećeničkoga blagoslova, ili kao forma na materiju, ili ovisi o intenciji mladenaca. Ovome je različitom tumačenju učinio kraj *Pio IX.* u Alokuciji 27./IX. 1852. veleći: Među vjernicima ne može biti braka, a da ne bude u isto vrijeme i sakramenat ..... i zato se od ženidbenoga ugovora nikad ne može lučiti sakramenat." (Denzinger str. 439. br. 1640. 1471 br. 1766.) Novi Codex preuzima riječi Pija IX. i veli: „Krist je Gospodin podigao ženidbeni ugovor među kršćanima na čast sakramenta (can. 1012. § 1.) i zato ne može biti među kršćanima valjanoga ženidbenog ugovora, a da nije i sakramenat u isto vrijeme". To nam dokazuje

izjava sv. Pavla (Efež. 5, 31.), u kojoj veli, da je sakramenat svaka ona ženidba, u kojoj muž ostavi i oca i majku i priljubi se ženi, a to je u svakoj ženidbi, pak je prema tome i svaka valjana ženidba (ženidbeni ugovor) sakramenat. To se razabire i iz izjava crkvenih sabora u Florenciji: „Sedmi je sakramenat ženidba. Odlučujući je uzrok ženidbe redovita međusobna privola istodobno izražena." Međusobna je privola jedini odlučni uzrok braka, koji je i sakramenat. Dakle međusobna je privola uzrok i sakramenta u isto vrijeme. Denzinger o. c. str. 242 br. 702, i Tridentu Sess. XXIV. can. 1.: „Ako tko reče, da ženidba nije uistinu i u pravom smislu jedan od sedam sakramenata evanđeoskoga zakona, neka je izopćen." Sabor ne navađa niti daje mogućnost tumačenju, da bi bilo brakova, koji nijesu sakramenat, nego govori, da je svaki brak jedan od sedam sakramenata (Dezinger o. c. str. 320. br. 971).

5. Valjanost ženidbenoga ugovora i sakramenta ženidbe ovisi o valjanosti ženidbene privole.

Svaki sakramenat mora imati tvar (materijal) i oblik (formu). Kod sakramenta ženidbe sačivanja materiju predavanje (traditio) svojega tijela u brak, a formu izmjenično primanje (acceptatio). Predavanje — primanje sačinjava ženidbenu privolu, koja je uvjet za valjanost ženidbe. Ovo predavanje—primanje mora biti međusobno, svijesno i po volji Božjoj. Međusobno je onda, kada oboje i predaju i primaju. Svijesno je, kada znadu, što čine. Po volji je Božjoj, kada se držimo onih načela gledom na svrhu i način, koje je Bog odredio bilo po naravnom, bilo po pozitivnom božanskom ili crkvenom zakonu.—

Za valjani se dakle brak traži po prirodi stvari:

a) tjelesna sposobnost vršiti bračne dužnosti: rađanje djece, međusobna pomoć i stišavanje strasti (ne moraju sve tri svrhe biti ostvarene).

b) sloboda i svijest;

c) sklapanje braka po volji Božjoj.

6. Crkva imade vlast određivati zakone o sklapanju braka.

Ženidba je samo onda sakramenat, ako je valjano međusobno izražena privola. Da bude ženidbena privola valjano izražena, treba se obazirati na volju Božju, koja se očituje ili u naravnom ili u pozitivnom božanskom ili crkvenom zakonu. Ako se što nađe u izricanju međusobne privole, što se protivi naravnom, pozitivnom Božanskom ili crkvenom zakonu, onda je međusobna privola nevaljana, pak ne može takova nevaljana ženidbena privola biti predmetom sakramenta.

Crkva je jedina pozvana, da tumači volju Božju izraženu prirodnim zakonima (naravni zakon), u Sv. Pismu i u usmenoj Predaji (pozitivni zakon) i da sama u granicama od Spasitelja postavljenima postavlja radi općega duhovnog dobra i spasa duša nove zakone.

U sakramentima je od Spasitelja određena materija i forma i zato ne može Crkva mijenjati materije i forme, ali može odredivati *način*, kako se ima upotrijebiti materija i forma, da sačinjavanju sakramenat. Crkva određuje, *tko i u kojim okolnostima* može valjano izreći ženidbenu privolu, *a tko ne*. Ona e dira u sakramenat, ali određuje, *kada i kako* će se izreći ženidbena privola, i prema tome sklopiti ženidba.

Crkva to čini, kada određuje osobnu sposobnost,

svojstva ženidbene privole i način njenoga izražavanja.

Crkva imade pravo postavljati ženidbene smetnje. To naglasuje i tridentinski sabor, kada kaže: „Ako tko ustvrdi, da Crkva nema vlasti postavljati ženidbene smetnje ili da je u tome griješila, neka bude izopćen (XXIV. 4.)“.

Ovakove smetnje, koje po naravnom, pozitivnom ili crkvenom zakonu čine nevaljanu ženidbenu privolu, zovu se *zapreke* i oduzimaju ličnu pravnu sposobnost za *valjano* sklapanje *valjane* ženibe.

Smetnje, koje čine ženidbenu privolu *nedopuštenom, ali ipak valjanom,* zovu se *zabrane* i oduzimaju ličnu pravnu sposobnost za *dopušteno* sklapanje ženidbe.

Crkva je od uvijek proglašavala ženidbene zapreke i zabrane. *Dr. Pohle* (o. c. svez. III. str. 699.) navodi ove sabore: Elvira (oko 300.), na kojem je proglašena za Španiju različitost vjere kao zapreka; Neo-Cezareja (314.) proglašuje nevaljanima ženidbe, koje sklapa žena sa bratom pokojnoga supruga; Leo Veliki (416.) je proglasio subdjakonat ženidbenom zaprekom; Trulantski je sabor (692.) proglasio duhovno srodstvo po krštenju zaprekom, i t. d. Među ženidbene se smetnje ubraja smetnja mješovite vjere među ženidbene zabrane po crkvenom pravu, dok ne postoji pogibao za vjeru katoličke stranke i djeteta i dok se ne dobije dispenza. Ako postoji pogibao za vjeru katoličke stranke i djeteta, onda je to ženidbena zabrana po božanskom pravu. Can. 1060. veli: „ako postoji pogibao otpada za katoličku stranku i za djecu, takva je ženidba zabranjena božanskim zakonom“. Sklopiti brak pred akatoličkim dušobriž-nikom ili bilo na koji način, osim propisane forme, čini brak nevaljanim. U tom je slučaju smetnja mje-

šovite vjere zapreka.

Can. 1094. određuje propisanu redovitu formu riječima: Samo su oni brakovi valjani, koji se sklapaju pred župnikom ili mjesnim Ordinarijem ili pred svećenikom delegiranim od kojega od njih i pred barem dva svjedoka". Ima i izvanredna forma pred svjedocima propisana canonima 1098 i 1099. Među ženidbene je smetnje ubrajala Crkva od uvijek i mješovite brakove. Većinom ih je smatrala ženidbenim zabranama, dok će se naći i crkveni sabor, koji ih smatra zaprekom: Trulanski sabor (692) u canonu 72. veli: katolici i kršćani nekatolici nemaju potpune sposobnosti, da među sobom sklope brak.

Crkva je temeljila svoje stanovište na Sv. Pismu, na crkvenoj Predaji (sv. Oci) i na zaključcima crkvenih općih i pokrajinskih sabora.

7. Crkva imade vlast dispenze i suda u bračnim stvarima.

Crkva imade od Krista vlast dijeliti sakramente i njima na čast Božju i dobrobit vjernika raspolagati. Iz ove općenite vlasti izvire kao posljedica zakonodavna vlast i dosljedno vlast dispenzirati i suditi. „Ako tko ustvrdi, da Crkva griješi, kada odlučuje, da se može dopustiti rastava od postelje i međusobnoga stanovanja na određeno ili neodređeno vrijeme među supruzima radi mnogih razloga, neka bude izopćen (Trid. XXIV. 6.)".

Obzirom na zabrane crkvenoga prava pripada Crkvi potpuna vlast dispenziranja.— Novi Codex can. 80 - 86. —

II.

Mješovite ženidbe. Njihov pojam i narav.

Kako imadu ženidbe osobito značenje za čovječanstvo, nije čudo, da se u Crkvi tolika pažnja posvećuje pitanju ove najvažnije socijalne poluge. O sretnim ženidbama ovisi sretan život bračnih drugova, naroda, države, stvaraju se uvjeti za odgoj djece, i t. d.

Najsretnije su ženidbe, gdje su supružnici u svemu jednodušni. A kako vjera najdublje zadire u čovjeka, to je ona najznatnija poluga harmonije ili disharmonije u braku.

Govorimo zato o čisto katoličkim ženidbama, zatim o ženidbama različite vjere, i napokon o mješovitim ženidbama.

Čisto katoličkom se smatra ona ženidba, koju sklapaju dvije za brak sposobne katoličke osobe u formi propisanoj od Crkve katoličke.

Ženidbom se različite vjere smatra ona ženidba, koju sklapa kršćanin sa nekršćaninom (židovom, muhamedancem).

Mješovita je ženidba ona, koju sklapa katolik sa krštenim nekatolikom (pravoslavnim, starokatolikom, protestantom).

Najvažnije je pitanje, koga se smatra od strane Crkve katolikom.

S dogmatskoga stajališta katolikom je svaki onaj, koji je sakramentom svetog krštenja postao članom

rimo-katoličke Crkve bez obzira, da li je rimo-katoličku Crkvu kasnije ostavio ili nije.

Sakramenat svetoga krsta bilježi dušu neizbrisivim biljegom i nijedno odmetanje od katoličke Crkve kojoj nekršćanskoj sljedbi ne može toga biljega izbrisati. S toga stajališta smatra se članom rimokatoličke Crkve kršteni, a odmetnuti židov ili musliman. Kao što se vojnika smatra obvezanim na onu prisegu, koju je položio svojoj vojničkoj zastavi, pa makar on tu zastavu i iznevjerio, tako se isto smatra obvezanim na pravila i poslušnost rimo-katoličkoj Crkvi svaki ovaj, koji ju je poslije primljena krštenja ostavio. To isto vrijedi i za one, koji su u rimo-katoličkoj Crkvi kršteni, pa su prešli na srpsko-pravoslavnu, protestantsku ili staro-katoličku vjeroispovjest ili su postali izopćeni ili bezvjerci (kojih do sada ne poznaje naš građanski zakon). Ovakovi odbjeglice iz katoličke Crkve nijesu doduše *stvarni* članovi Crkve, jer su prekinuli one veze, koje ih sa Crkvom vežu (ispovijest prave vjere, primanje sakramenata i pokornost sv. Ocu), ali su članovi Crkve po onoj jurisdikciji, koju ima Crkva i dalje nad njima i pred Bogom će odgovarati kao katolici za sve obveze, koje nijesu ispunjavali, osim ako ih bude neznanje moglo ispričati (Tanquerey: Dogm. fundament. ed. X. 1906. str. 511).

Crkveno pravno stanovište ne bi se moralo potpuno pokrivati s ovim dogmatskim stanovištem. Dapače moglo bi se očekivati, da će Crkva nekaticicima smatrati one osobe, koje se *stvarno* nalaze izvan katoličke Crkve upisane i učlanjene u kojoj heretičkoj ili raskolničkoj sekti. To bismo smjeli očekivati i s razloga, što Crkva zabranom mješovitih ženidaba želi ukloniti pogibao otpada ili indiferentizma, koja postoji uvijek, kada se nađu bilo u kojem društvu, a osobito u braku, lica raznih vjeroispovjesti bez obzira na činjenicu, da li jesu ili nijesu kršteна u katoličkoj Crkvi. Neki su crkveni pravnici i mislili tako nakon uvođenja Novoga crkvenog Zakona, ali se je raspravama u znanstvenim časopisima uspješno opovrglo ovakovo stanovište.

Za stvarnu je pripadnost odlučno: ispovijest iste vjere (jedinstvo vjere), primanje sakramenata (jedinstvo liturgičko), pokoravanje crkvenom poglavarstvu, kojemu je na čelu sv. Otac (jedinstvo uprave) i gdje toga nema, počima hereza ili raskol.

Za ženidbeno pravo uzeo je Novi Zakonik kao odlučujuću činjenicu pripadnost katoličkoj Crkvi bilo po krštenju bilo po obraćenju, bez obzira, da li je dotični katolik istupio poslije ili ne iz katoličke Crkve.

Prema dosada izloženim načelima smatra se u crkvenom pravu katolikom:

a) u katoličkoj Crkvi kršteni čovjek, koji se u njoj nalazi u času sklapanja braka;

b) u nekatoličkoj Crkvi valjano kršteni čovjek, koji se obratio na katoličku vjeru i u katoličkoj se Crkvi nalazi u času sklapanja braka;

c) svaki onaj, koji je bio članom katoličke Crkve ili po krštenju ili po obraćenju pa makar i od nje otpao, i makar se u času sklapanja braka nalazio izvan katoličke Crkve.

Nekatolikom se smatra onaj:

a) koji nije nikada postao članom katoličke Crkve niti po kršteuju niti po obraćenju iz koje akatoličke sekte;

b) djeca akatoličkih roditelja, koja su doduše krštena u katoličkoj Crkvi, ali su ih u nejakoj dobi počeli odgajati ili u herezi ili shizmi ili nevjerstvu.

Mješoviti brak prema tome sklapaju stranke, od kojih je jedna bilo krštenjem bilo obraćenjem posta-

la članom katoličke Crkve (bez obzira, gdje je sada), a druga krštena stranka niti je krštenjem niti obraćenjem bila ikada u katoličkoj Crkvi.

III.

Katolička Crkva o mješovitim ženidbama.

Dr. Edo Lovrić raspravljajući o ženidbenom pravu veli: „Pošto po nauci Crkve spada u njezin djelokrug ne samo ono, što se tiče vjere, nego i sve ono, što se tiče ćudoredna i neporočna života ljudi, tim prije spada u njezin djelokrug ženidba, u kojoj se ističe uz ćudoredni i vjerski momenat. Polazeći sa toga gledišta posvećivala je Crkva uvijek ženidbi osobitu pažnju i brigu te je tečajem vremena stvorila svoje vlastito, veoma temeljito i znanstveno duboko obragjeno ženidbeno pravo.“

1. Sv. Pismo i zabrana mješovite vjere.

Sv. Pismo, kojemu je sam Bog prvotni i glavni auktor, nije ostavilo ni jedno važno pitanje neriješeno, pa ni pitanje mješovite ženidbe. Evo njegova stanovišta.[5]) Već u Starom Zavjetu čitamo na početku sv. Pisma (Gen. VI. 1-5): „Kad se počeše ljudi množiti na zemlji i izrodiše kćeri, videći sinovi Božji kćeri ljudske kako su lijepe, uzeše ih za žene — — — —. Videći Bog, da je mnogo ljudske zloće na svijetu, i da su sve pomisli srca upućene na zlo, požali, što je čovjeka stvorio.“ Tumači Sv. Pisma složno tumače, da se pod „sinovima Božjim“ imaju razumjeti potomci Setovi, koji su bili pravedni, a pod „kćerima ljudskim“ potomke Kaina, koje su bile ogrezle u svakoj opačini. — Isto se to dade zaključiti i iz Abrahamo-

vog zahtjeva (Gen. 24.), da sluga nagje ženu njegovu sinu Izaku, ali ne smije biti Kananejka (poganka). Isto je i slučaj sa Tobijem, gdje on uzima Saru, rođakinju, dakle pravovjernu, i iz daleka, jer u okolini nije imao pravovjernih djevojaka (Tob. c. VI.). Kao znak nekog odobravanja i priznanja šalje mu Bog angjela, pratioca na tom putu. Izričitu zabranu takovih brakova sadržaje Exodus (34., 16), gdje Bog zabranjuje Izraelcima, da ne smiju uzimati kćeri stanovnika Obećane zemlje, kad u nju dogju, da im ne bi sinove odvratile od prave vjere. Ta se zabrana opetuje i kod Deuteronomija (7, 3) i kod Jozue (23, 12.). Kao primjer, što može učiniti inovjerna žena, navodi Sv. Pismo potresne primjere Samsona (Suci 14, 16.) i Salamona (III. Kralj 11). Ovima se zabranama pridružuje Ezdra i Nehemija, obnovitelji države (Ezdr. 9., 12. Nehem. 13, 23.) Ovi se primjeri Staroga Zavjeta ne mogu odnositi na današnje pravno stanje, ali se navode, da se vidi, kakav su upliv Bogom nadahnuti pisci pripisivali inovjercima u braku, a baš je taj upliv razlog crkvenoj zabrani.

Za nas je svakako odlučan Novi Zavjet. Tu se u poslanicama sv. Pavla susrećemo gotovo sa cijelim kanonskim pravom, barem sa njegovim temeljima. U I. Cor. VII. 39 veli: „Žena je vezana, dok joj živi muž, a ako joj umre muž, slobodna je. Neka se uda za koga hoće, *ali samo u Gospodinu.*“ Ovdje sv. Pavao naglašuje nerazriješivost braka i opominje udovice, da se ponovno udaju, ako hoće, ali samo u Gospodinu. „Ali samo u Gospodinu“ tumače danas svi pisci kao zahtjev sv. Pavla, da se udovica uda samo za kršćanina, a ne inovjerca. Već je Tertulijan ovako to tumačio u svojim djelima: De monogamia c. 7., Adversus Marcionem, Ad uxorem lib. II.

Još je jasnije govorio sv. Pavao u II. Kor. VI. 14.

—18. „*Ne vucite jarma sa nevjernicima.* Jer što je zajedničko pravdi sa bezakonjem ili kakvu zajednicu ima svijetlo sa tamom. Kako li se slaže Krist sa Belialom? Ili kakav dio ima vjernik sa nevjernikom? Kakva li je veza hrama Božjega sa idolima? Jer smo mi hram Boga živoga, kao što reče Bog: ‚jer ću stanovati u njima; i među njima ću hodati; i bit ću im Bog i oni će biti moj narod.‘ Zato izidite između njih i odvojite se, govori Gospodin, i ne dotaknite se nečistoga i ja ću vas primiti. I bit ću vam otac i vi ćete biti moji sinovi i kćeri, veli Gospodin svemogući“. Neki egzegete tumače riječ jaram vući kao bračnu vezu ili barem intimniji prijateljski odnošaj. Ako sv. Pavao zabranjuje svaki intimniji odnošaj prema inovjercima, koliko više bračni, koji je najintimniji.

Pristaše mješovitih ženidaba među kršćanima i poganima rado se pozivaju na riječi Spasiteljeve: „Što je dakle Bog združio, čovjek neka ne rastavlja“ (Mt. 19, 6). Ove se riječi odnose na već valjano sklopljeni brak i naglašuju njegovu nerazriješivost. Crkva će pako odrediti, što se traži za valjano sklapanje brakova. Nipošto se ne odnosi na brak, koji se tek ima sklopiti, kao što neki tumače. Kažu: „Bog je dao čovjeku narav, koja se zaljubljuje, osjeća sklonost stanovitoj osobi, i Bog dajući takovu narav čovjeku htio je, da se dotične osobe združe i uzmu. Nitko ih ne može priječiti ili rastavljati, kad ih je Bog na ovaj način spojio.“ Nije svaka ljudska težnja od Boga, a osobito ne ona, koja se protivi bilo Božjim bilo crkvenim zakonima.

Daleko veću važnost polažu zagovornici ženidbe sa inovjercima na riječi sv. Pavla (I. Kor. VII. 10—16): „A oženjenim zapovijedam, ne ja nego Gospodin, da se žena od muža ne rastavlja. Ako li se

pak i rastavi, neka se više ne udaje, ili neka se s mužem svojim pomiri, i muž neka ne otpušta žene. A ostalim kažem ja, ne Gospodin: ako koji brat ima nevjernicu ženu, i ona pristaje da stanuje s njime, neka je ne otpušta. I žena, koja ima muža nevjernika i on pristaje da stanuje s njome, neka muža ne otpušta. Jer je posvećen muž nevjernik ženom, i posvećena je žena nevjernica bratom. Jer bi inače djeca vaša bila nečista, a sad su sveta. Ako li se nevjernik rastavlja, neka se rastavi, jer tada brat ili sestra nije zarobljen, jer nas je u miru pozvao Bog. Jer odakle znaš, ženo, da li ćeš spasiti muža? Ili odakle znaš, mužu, da li ćeš spasiti ženu?". Protivnici tumače ove riječi tako, kao da sv. Pavao pretpostavlja, da postoje valjani brakovi katolika i inovjeraca i da se mogu i dalje sklapati valjane, kao što su se i dosada bez njegove osude sklapali. Stvar stoji drugačije. Korinćani su pitali sv. Pavla, što će raditi s onim poganskim brakovima, u kojima se jedna osoba obratila na katoličku vjeru. Sv. Pavao odgovara: brak je doduše nerazriješiv, a opet s poganima nedopušten. No kako ovdje već postoji prije krštenja valjani poganski brak, to neka s privolom protivne strane ostane, jer će se tako održati djeca pod nadzorom kršćanskog roditelja, koju bi inače druga stranka mogla sa sobom uzeti, („jer bi inače djeca vaša bila nečista, a sad su sveta") i poganski odgojiti, i jer postoji nada, da će revni novokršteník moći na kršćanstvo obratiti i svoga supružnika („jer odakle znaš, ženo, da li ćeš spasiti muža? ili odakle znaš, mužu, da li ćeš spasiti ženu".) U koliko supružnik ne pristaje, mogu se rastati.

2. Sveti Oci i zabrana mješovite ženidbe.

Tertulijan u svojemu djelu „Ad uxorem" namijenjenom ženi, koja je sporazumno s mužem pošla u samostan, kada se on odlučio na svećenički stalež, imade prekrasnih izreka o pogibelji mješovitih ženidaba. U prvoj knjizi: „Ad uxorem" svjetuje svoju ženu, da se poslije njegove smrti ne uda, nego da služi Bogu u udovičkom staležu, koji je savršeniji od udaje. U drugoj knjizi zaklinje svoju ženu, da ne bi nikako stupila u brak s kojim poganinom, ako se, i odluči na ponovnu udaju. Mogla bi se navesti cijela druga knjiga: „Ad uxorem," jer je puna lijepih i dubokih misli o pogibelji braka između katolika i poganina. Ovi se razlozi mogu u istom opsegu i značenju primijeniti brakovima između katolika i heretika. Pogibelji obuhvata ovim izrazom: Pogibelji i rane vjere, a pod time misli i obrađuje tri u glavnom pogibelji, savremene za ono kao i za današnje doba: a) oskvrnjivanje kršćanskog tijela. Pisac se poziva na Sv. Pismo, u kojem se veli: „Zar ne znate, da su vaša tjelesa udovi Kristovi; ili ne znate, da su vaša tjelesa hram Duha Svetoga, koji je u vama, kojega imate od Boga i da nijeste svoji; otkupljeni ste naime cijenom velikom (I. Kor. 6, 15 — 20). Stupati u intimnu bračnu zajednicu sa poganinom znači po Tertulijanu oskvrnuti udove Kristove i hram Duha Svetoga. To isto vrijedi i za mješovitu ženidbu, u koju stupa katolik sa heretikom ili raskolnikom ili bezvjercem, jer i ovi bilo formalno (koji su svojom krivnjom izvan prave Crkve) bilo materijalno (koji su bez svoje krivnje izvan prave Crkve) oskvrnjuju hram Duha Svetoga; — b) nemogućnost potpunog izvršivanja svojih katoličkih i vjerskih dužnosti; — c) bližnja grješna prigoda apostazije ili barem vjerskog indiferentizma. Razlozi radi kojih svijet sklapa mješovite brakove, po Tertulijanu jesu: a) slabost u vjeri, u današnje doba slaba poučenost, jer se ma-

lo u školi, na propovijedaonici i u ispovijedi o tome govori; b) požuda svjetovnih naslada (osjetna ljubav, nada na bezbrižan, udoban život i veći položaj u životu) po onoj Njegoševoj: Ćud je ženska čudna rabota — ne zna žena, tko je kakve vjere — stotinu će promijeniti vjera da učini, što joj srce žudi (Petrović-Njegoš: Gorski vijenac, stih 475—480.)

Sv. Ciprijan[7] († 258.) raspravljajući o istom predmetu u V. knjizi djela: „De lapsis" i u istom duhu kao i Tertulijan, o kojemu je i inače duhovno ovisan, pozivajući se na Sv. Pismo naziva ženidbe katolika sa poganima: „oskvrnjenje udova Kristovih." Savremenik Ciprijanov Zeno, biskup iz Verone, naziva ih: svetogrđe.

Sveti Ambrozije[8] se poziva u svojoj knjizi: „De Abraham" na Sveto Pismo, gdje Abraham šalje Eliezera, da nađe ženu Abrahamovom sinu s riječima: „Ne od sjemena Kanaanskoga (koji su bili za Abrahama inovjerci), jer kako znamo, *vjeru* moramo tražiti u onih, koje hoćemo sa sobom združiti." Iza tumačenja ovih riječi govori o ženidbama katolika sa poganima i hereticima, osuđujući takove brakove iz slijedećih razloga: 1) Katolik je izvržen pogibelji apostazije; 2) prava je bračna ljubav u velikom pitanju, jer ju je teško zamisliti kod onih, koji se u najvažnijim pogledima na svijet i život razilaze; 3.) u pitanju je bračna čistoća (napose poganskog druga); 4.) međusobno poticanje na usavršivanje ne može se zamisliti tamo, gdje se jedno od drugoga moraju skrivati u vršenju kućnih pobožnosti; 5.) ne može katolik svoga druga smatrati od Boga određenom i poslanom pomoći za zemaljski život, kad taj drug ili ne vjeruje u pravoga Boga ili krivo vjeruje.

Slično govori sv. Jeronim u svojim djelima, a i sv. Augustin u svom djelu De adulterinis coniugiis

i drugim, gdje dokazuje na temelju Ciceronove definicije o prijateljstvu („prijateljstvo je jednako mišljenje o ljudskim i božanskim stvarima sa dobrohotnošću i ljubavlju"), da prave ljubavi i prijateljstva ne može biti u mješovitom braku, gdje nema jednakog mišljenja o ovom i onom svijetu.

3. Crkveni sabori i mješovite ženidbe.

Isusova Crkva vođena Duhom Svetim, a oslanjajući se na razloge navedene u Sv. Pismu, sv. Ocima i zdravom razumu, nije propuštala, a da ne bi na raznim crkvenim saborima osuđivala mješovite brakove. Crkveni sabor u Elviri (održan 305. godine[9]) zabranjuje roditeljima, da ne smiju svoje kćeri udavati za heretike, osim ako bi se htjeli obratiti na katoličku vjeru i obratiti se u katoličku Crkvu. Ako bi ipak roditelji prekršili ovu zabranu, imaju biti smatrani izopćenima na pet godina. U petnaestom i sedamnaestom kanonu zabranjuje se davati kćeri poganima, no na takove se zabrane neću obazirati, jer mi je svrha pokazati i navesti zabrane mješovitih ženidaba sa hereticima i raskolnicima od početka Crkve pa do Tridentinskog sabora. Arelatenski (314)[10] sabor raspravljajući raspravu između kartaškog biskupa Ceciliana i donatista, održan za Konstantina Velikog, zabranjuje djevojkama udaju za pogane. Kako se ovaj sabor bavio isključivo krivovjerjem donatističkim, odnosit će se ova zabrana vrlo vjerojatno na donatiste, koje se ovdje naziva „Gentiles". — Sabor u Laodiceji[11] (održan 320. godine) zabranjuje katolicima svoje sinove ili kćeri udavati u mješovite brakove, osim ako obećaju, da će se vratiti u pravu Crkvu. —

Na III. saboru u Kartagi[12] (koncem IV. stoljeća 398.) bavili se biskupi jedino disciplinom klera i

izdali zabranu sinovima biskupa (koje su imali prije ređenja) i sinovima nižeg klera (niži redovi, koji su se smjeli ženiti) sklapati mješovite ženidbe. Ova se doduše zabrana formalno proteže jedino na sinove klera, ali nipošto ne dokazuje, da su se ostali vjernici smjeli ženiti sa hereticima. O vjernicima nema spomena, jer se sabor posvetio isključivo disciplini klera.

Dosada navedeni sabori nijesu mogli izdati univerzalne zabrane, jer su bili provincijalni sabori. Važan je ekumenski sabor u Kalcedonu 451. god.,[13] koji je izdao univerzalnu zabranu mješovite ženidbe za niži kler i za sve vjernike i odredio, kako se ima postupati sa djecom, koja su proizašla iz već sklopljenih mješovitih brakova: ako su krštena u heretičkoj Crkvi, onda ih treba povratiti zajednici katoličke Crkve; ako još nijesu krštena, imaju se svakako krstiti u katoličkoj Crkvi. Tko prestupi ovu zabranu o mješovitoj ženidbi ili ove propise o djeci, spada pod kanonski postupak. Smije se jedino onda stupiti u mješoviti brak, ako nekatolička stranka obeća, da će se ujediniti sa katoličkom Crkvom.

Sabor u Agdi[14] (conc. agathense 506. god.) zabranjuje mješoviti brak osim uz obećanja obraćenja i stupanja u katoličku Crkvu. Zadnji i najjači dokaz, koliko je Crkva, napose istočna, osuđivala mješovite brakove, neka nam pruži Crkveni sabor u Trullanumu 692. god.[15] Dok su dosadanji crkveni sabori zabranjivali mješovite ženidbe, ali ih ipak smatraju valjanima, dotle ovaj sabor smatra mješovite ženidbe nevaljanima, („irritas", koje treba razvrći). Papa Leon II. potvrdio je odluke ovoga koncila i protegnuo ih na cijelu Crkvu, dok disciplinarne kanone, koji je bilo 102 i među kojima se nalazio i ovaj 72. kanon o nevaljanosti mješovitih brakova, nije papa potvrdio,

i zato ovaj kanon nije nikada važio za zapadnu Crkvu, a ne bi ni za istočnu važio, da ga nije pravoslavna Crkva posebice još naknadno usvojila u svome „Zborniku pravila sv. Apostola, Vasijonskih i Promjesnih Sabora i Svetih Otaca." Još prije raskola odredio je Car Lav „Filozof" (893.), da su mješovite ženibe kao nevaljane zabranjene. *Istočna Crkva držala se toga strogo,* dok nije Rusija, središte i uzor pravoslavlja za ostale pravoslavne države, protivno 72. kanonu Trullanskoga sabora za Petra Velikoga dopustila mješovite ženidbe, ako su bile sklopljene u pravoslavnoj Crkvi i ako su obećali, da će biti djeca krštena i odgojena po pravoslavnoj vjeri. Od vremena Aleksandra II. dopuštene su mješovite ženidbe sklopljene u pravoslavnoj crkvi, ako su stranke obećale, da će djeca ili sva ili barem muškarci u očevoj, a ženske po majčinoj vjeri biti krštena i odgojena. Od vremena Nikole II. dopušteni su mješoviti brakovi bez ikakova obzira, gdje će biti sklopljeni i kako će se djeca krstiti ili odgajati.

Za primjerom su se Rusije, kao u svemu, tako i u ovome povodile i ostale pravoslavne države priznavajući u teoriji mješovite brakove, a tražeći u praksi čiste svoje pravoslavne brakove i pravoslavnu djecu.

Predratna pravoslavna Crkva u Austro-Ugarskoj dopuštala je mješovite brakove bez obzira na Crkvu, u kojoj će se sklopiti i bez obzira na krštenje i odgoj djece, dapače je članove službeno otpuštala nakon propisnih navještaja u svojoj Crkvi katoličkom župniku na vjenčanje.

Najdosljednije su se držale Trullanskoga kanona grčka Crkva, koja ga se u cjelosti drži i danas, i srpska crkva u predratnoj kraljevini Srbiji. Srpska je pravoslavna Crkva primila kanone Trullanskog sabo-

ra i vjenčavala samo pravoslavne mladence. Ako je koji bio katolik, morao je prije prijeći na pravoslavlje. Tako je bilo do godine 1864., kada je § 60 Građanskog zakona Srbije dopustio mješovite ženidbe, samo ako su bile sklopljene pred pravoslavnim svećenikom. A zakonodavnim rešenjem od 9. IX 1883. V. br. 853. tumači se to ovako: „Brakovi između žitelja srpskih, u kojima bi ma koja stranka bila pravoslavne istočne vjere, samo su onda punovažni, kad su od nadležnog sveštenika pravoslavne vere blagosloveni i zavedeni u nadležne knjige vjenčanih, pri pravoslavnim crkvama ustanovljene.

Djeca u smešanim brakovima rođena, biće kršteni u pravoslavnim crkvama i tako krštena biće zavođena u protokole krštenih, postojeće pri pravoslavnim crkvama."

Međutim praktički nitko nije osporavao valjanost mješovitih brakova sklopljenih u katoličkoj Crkvi, a i Konkordat sa Srbijom od 26. VII. 1914., koji i danas za one krajeve vrijedi, priznaje valjanost mješovitim brakovima, sklopljenim u katoličkoj Crkvi.

Od IX. stoljeća pa do Tridentinskog Sabora imade vrlo malo kanona, koji bi govorili o mješovitim ženidbama (osim kanon IX. Presburške sinode održane 1309.). Poganstva je nestalo, židovstvo nije bilo privlačivo za brakove, a od Karla Velikoga preuzele su same države istraživanja, kažnjavanja i progone heretika. U takvim okolnostima malo je palo kojemu katoliku na um, da bi stupao u mješoviti brak sa heretikom ili raskolnikom.

Prema svemu, što smo dosada rekli, mješoviti su brakovi do Tridentinskoga sabora bili valjani, ali nedopušteni.

IV.

Razlozi, radi kojih Crkva zabranjuje mješovite ženidbe.

Rimo-katolička je Crkva naslijedila od Spasitelja onu veliku brigu i ljubav za ljude, kojom ih vodi k spasenju. Spasitelj kao vrhovni nevidljivi poglavar, a Duh Sveti kao nevidljivi čuvar nepogriješivosti Isusove nauke govore i danas preko Crkve: „Žao mi je naroda".

Kako ženidba zauzima vrlo važan položaj u duhovnom i socijalnom životu i kako može biti uzrokom vremenite i vječite sreće ili nesreće, nije čudo, da Crkva mnogo brige posvećuje ženidbi.

Napose je u pitanju vremenita i vječita sreća u mješovitim ženidbama i to s razloga, koje ćemo u ovom poglavlju navesti.

1. Communicatio in sacris.

Po opće priznatoj nauci Crkve djelitelji su sakramenta ženidbe sami zaručnici. Njihovo obostrano predavanje prava na tijelo sačinjava materiju sakramenta, a obostrano primanje ovog predavanja sačinjava formu sakramenta. Svećenik podjeljuje samo blagoslov, bez kojega bi svejedno mogao biti brak valjan, i uz to je testis qualificatus. Ako su dakle samo mladenci djelitelji sakramenta ženidbe, onda je u svakoj mješovitoj ženidbi sudjelovanje u svetim stvarima pasivno[16], koje je inače strogo zabranjeno, jer je to sudjelovanje znak vjerskoga jedinstva sa

nekatoličkom strankom. Ovo je sudjelovanje po sebi i u sebi zlo, jer je znak nerazlikovanja između obreda, sakramenata i vjere rimo-katoličke i heretičke, kao i znak odobravanja jednoga i drugog vjerskog stanovišta i poistovjećivanja istine sa zabludom. Sudjelovanje pasivno u svetim stvarima samo onda prestaje biti u sebi zlo i nedopušteno, ako heretička stranka u njoj priznaje istinitost katoličke vjere. Ako Crkva strogo zabranjuje nekatolicima u rimo-katoličkoj Crkvi kumovati, pjevati, orgulje svirati, onda je jasno, da Crkva mora strogo paziti, kako će postupati prije, negoli dopusti sudjelovanje nekatolika u podjeljivanu sakramenta ženidbe.

2. Pogibao otpada ženidbenog druga i djeteta.

Kako je samo jedna prava vjera i jedna milost, tako mora biti i jedna čuvarica te vjere i jedna djeliteljica milosti. Samo se tom vjerom i tom milošću može čovjek spasiti. Ako se ona nalazi u jednoj samo Crkvi, jasno je, da se čovjek može samo u toj Crkvi spasiti. „Extra Ecclesiam nulla salus“ („Izvan Crkve nema spasenja“) bilo je oduvijek općenito priznato načelo katoličkih dogmatičara, po kojemu se teoretski isključuju od spasenja svi oni, koji nijesu pravi članovi Crkve, dok se praktički uzimaju u obzir razne okolnosti, po kojima se prosuđuje, tko je svojom krivnjom izvan prave Crkve. Tko je bez svoje krivnje izvan prave Crkve, taj nije isključen od vječnoga spasenja, dok je onaj od vječnoga spasenja sigurno isključen, koji se nalazi svojom krivnjom (svjesno i hotice) izvan prave rimo-katoličke Crkve.

U mješovitim brakovima valja promatrati rimo-katoličku stranku u doživotnoj zajednici s drugom strankom, koja je bilo svojom bilo bez svoje krivnje izvan rimo-katoličke Crkve. Ako je svojom krivnjom izvan prave Crkve, onda je u trajnom stanju nemilosti i u svojevoljnom određenju na vječnu propast, jer kada je privolila, da se nalazi izvan prave Crkve, onda je i privolila, da se odrekne spasenja, koje se u toj Crkvi stiče. Život u bračnoj zajednici sa takovom osobom znači život s permanentnim grješnikom određenim na vječnu propast. Takav brak ne može imati Božjega blagoslova. Osoba, koja se hotimično veže u bračnu zajednicu s takvim grješnikom, odriče se blagoslova Božjega za sebe i za svoju djecu, izvrgava se pogibli da izgubi revnost potrebnu za spasenje duše, a često se izvrgava pogibli, da izgubi i vjeru, jer osobe, koje su svojom krivnjom izvan prave Crkve, ne mogu, a da ne govore mržnjom i prezirom o rimo-katoličkoj Crkvi. Ako se predviđaju ovakove posljedice mješovitog braka, onda je on zabranjen božanskim pravom, od kojega ne može ni Crkva dispenzirati.

Češće će se raditi o mješovitom braku, u kojemu je nekatolička stranka bez svoje krivnje izvan rimo-katoličke Crkve. Tu dakako ne može biti govora o vječnoj propasti i o permanentnom grješnom stanju, ali može biti govora o pogibelji otpada ili barem o indiferentizmu, koji bi mogao biti posljedica njihova zajedničkoga života. Nekatolička osoba, i ako je bez svoje krivnje izvan prave Crkve, može biti ili agresivna ili nehajna u svome krivom uvjerenju. Ako je agresivna, onda za katoličku stranku postoji stalna pogibao otpada „za volju mira u kući“ Osobito će se ta agresivnost osjećati u pitanju krštenja i odgoja djece. Ovdje katoličkoj stranci ne će preostajati drugo, nego ili da popusti, pak da djecu

izruči krštenju i odgoju nekatoličke sekte, ili da se odrekne vremenite sreće i mira u braku. Ako je nekatolička osoba nehajna u svojem uvjerenju, onda će ona biti trajni nijemi propovjednik vjerskog nehaja, koji, kao priljepčiva bolest prelazi i na okolinu, a osobito na bračnog druga, koji je u najintimnijoj vezi sa takovim vjerskim nehajnikom. Ako bi se i našla katolička stranka toliko jakom, da unatoč velikog nehaja svoga druga ostane revna, zar neće on moći reći: „Pa ako ja ne ističem svoju vjeru, zar treba da ti ističeš svoju". Kolika opasnost za djecu! Djeca ljubeći oca i majku jednakom ljubavi stiču uvjerenje, da moraju jednakim štovanjem štovati i njihovu vjeru, jer bi inače kojega roditelja povrijedili. Moraju sudjelovati u vjerskim običajima bilo u crkvi bilo u kući i oca i majke i dolaze do uvjerenja, da je to jedno i drugo jednako dobro i spasenju primjereno. To je vjerski indiferentizam, koji je gotovo općeniti pratilac mješovitih ženidaba, a gotovo je redo ito pojava kod djece, koja potiču iz takovih brakova. Kasnije se desi, da koje dijete za volju ovog ili onog roditelja, kojega više voli, a koji je nekatolik, svojom krivnjom ostavi pravu Crkvu. Osobito ako se radi o novim mješovitim brakovima djece, koja su odrasla iz mješovitog braka. Takova će djeca bez velikih poteškoća i grižnje savjesti ostaviti svoju katoličku vjeru. Ako ne bude kod mješovite ženidbe grješnoga otpada kao posljedice, ono će sigurno posljedicom biti vjerski indiferentizam, koji će se pokazivati, kadgod bude trebalo vjeru manifestirati i po vjeri živjeti.[17]

Indiferentizam se prenaša i na cijelu rodbinu, koja dolazi s nekatoličkom osobom iz mješovite ženidbe u rodbinske veze. Tu se sastaju po mješovitoj ženidbi u rodbinsku vezu dvije velike familijarne zajednice. Rodbina se nekatoličke stranke sa rodbinom

katoličke stranke često sastaje, pohađa prigodom raznih obiteljskih veselih i tužnih zgoda spojenih sa vjerskim obredima, sudjeluje u raznim vjerskim obredima jedne i druge stranke, koji slijede kao nužna posljedica mješovite ženidbe. Tako se zajednički slave razne vjerske svetkovine, koje su spojene s narodnim običajima prenesenim u kuću, a koje muž slavi po načinima i obredima svoje Crkve, a žena svoje. Dolazi do izražaja i simpatija za jedno, a do antipatija za drugo. Kako rimo-katolička Crkva mnogo više i strože traži od svojih vjernika, to je jasno, da će se u mnogim mlitavijim dušama stvoriti simpatija za onim, što je lakše i blaže, a to je često na strani nekatoličke vjere. To može dovesti i do apostazije (otpada). Redovito će dovesti do indiferentizma, po kojemu će rodbina steći simpatiju za obje Crkve naglašujući, kako je i jedno i drugo dobro, lijepo i spasonosno. Crkva u najtežim borbama za vrijeme Kulturkampfa naglašavala je svoje zaziranje od mješovitih ženidaba, jer je vidjela, da se po njima širi vjerski indiferentizam, koji onesposobljuje katolike za otpor, potrebit, da se sačuvaju prava Crkve u njemačkoj državi.

3. Pravna nejednakost bračnih drugova.

U mješovitim brakovima postoji nejednakost obzirom na bračno pravo supružnika. Rimo-katolik gleda u braku nerazdruživu vezu, koju samo smrt razriješuje (osim dvaju iznimnih slučajeva: matrimonium ratum et non consummatum i privilegium paulinum), dok druga stranka gleda nakon prvog nesporazuma postići rastavu, da onda stupi u novi brak po propisima svoje crkve. Tako ostaje rimokatolička stranka s djecom radi nerazriješivosti braka po rimokatoličkom ispravnom shvaćanju u nemogućnosti, da

si nadje novog bračnog druga. Kod nas u Hrvatskoj nijesu tako široko otvorena vrata ženidbenim rastavama, jer sve mješovite ženidbe prema odredbama §§ 41., 159. zakona za ženidbe katolika od g. 1856. spadaju na katolički ženidbeni sud, koji je vrlo oprezan u izricanju rastave. Poslije prevrata učestale su ipak pojave, u kojima je pravoslavna Crkva nakon dobivene rastave od stola i postelje po katoličkom ženidbenom sudu nepovlasno[18] proglašavala brak razvedenim i dopuštala strankama u svojoj Crkvi novi brak. Time je omogućeno pravoslavnoj stranci u mješovitom braku, da ga lako razvede i sklopi novi brak. Katolička stranka ovako napuštena pada u velike materijalne brige i u kušnju, da i sama ostavi vjeru i sklopi novi brak u pravoslavnoj Crkvi. U starokatoličkoj i protestantskoj sekti išlo je to još daleko brže i lakše.

4. Statistički podaci.

Mješovite su ženidbe na štetu rimokatoličke Crkve. Rimokatolička Crkva kao savršena od Boga osnovana organizacija ima elementarno pravo samoobrane. Ako se opaža, da mješovite ženidbe pružaju ne samo priliku za otpad katoličke stranke, a osobito djece, nego da po statističkim podacima katolički supruzi i djeca u takovim brakovima zaista i otpadaju od vjere, onda rimokatolička Crkva imade u nužnoj samoobrani dužnost zazirati od mješovitih ženidaba. Njemačka sa svojim mješovitim ženidbama jasno pokazuje, osobito u pogledu djece, da su one na štetu Crkve. Dr. Ries: Mischehe (str. 22.) navodi glede otpada djece ovu zanimivu statistiku: u prosječno katoličkim krajevima bilo je oko 60% katolički krštene djece iz mješovitih brakova, dok je u prosječno protestanskim krajevima bilo 73·8% protestantski krštene djece iz mješovitih brakova. To ipak dokazuje 13 i $^{8}/_{10}$% prirasta protestantskoj Crkvi iz mješovitih brakova. Dalje utvrđuje pisac, da je godišnji prosječni otpad od katoličke Crkve oko 800, dok je otpad od protestantske 360—400. To otpadanje pripisuje indiferentizmu kao posljedici mješovitih brakova.

Za Jugoslaviju nemamo ovako tačnih statističkih podataka. Kod nas su česte mješovite ženidbe u Bosni, Hercegovini, Srijemu, Vojvodini i u Beogradu.

„Grad na gori“ (Sarajevo 1926.) piše o bosanskim prilikama ovako: „Nešto je slično (učestali otpadi i prelazi na pravoslavlje) i sa mješovitim ženidbama. Učestale su one u posijednje vrijeme. U bližoj budućnosti mogle bi one postati već problemom, o kojem bi jako zavisio nesmetan razvoj katolicizma u ovim stranama. U Njemačkoj je već ozbiljno stanje, 20% katolika sklapaju mješovitu ženidbu, na stotine hiljada djece izgubljeno je za vjeru. Bezbroj obiteljskih sreća uništeno je, jer tu obično nema sloge i zadovoljstva, kako bilježi statistika. U nas o ovom nema preglednih podataka. Evo barem nešto:

U nadbiskupiji vrhbosanskoj sklopljeno je pred katoličkim svećenikom mješovitih ženidaba:

god.	1924.	sa	pravosl.	39	sa	protest.	12	sa	musl.	3	sa	žid.	5, svega 59
„	1925.	„	„	41	„	„	15	„	„	33	„	„	4 „ 63
„	1926.	„	„	43	„	„	10	„	„	5	„	„	5 „ 61

(do 1. novembra).

Na nekatoličkoj strani preteže ženski spol (u 121 slučaju od 193). Koliko je katolika sklopilo mješoviti brak pred svećenikom drugih konfesija? O tome nema podataka, samo je sigurno, da su katolici sve u svemu na gubitku. Tomu pogoduju mnogi stranci zatim režim i današnje prilike.“

Za Srijem navodi g. Matijević (Glasnik bisk. bos.

sr. 1927.) ove podatke: Vinkovci imadu 9.000 katolika, 1000 pravoslavnih, 600 evangelika. U pet godišta (1919.—1925.) sklopljeno je u katoličkoj Crkvi 667, a od toga 54 mješovitih, dakle 12% — u pravoslavnoj godišnje oko 7 slučajeva mješovitih ženidaba. Od ovih mješovitih brakova u pravoslavnoj crkvi krste se redovito sva djeca u pravoslavnoj crkvi, dok se od onih vjenčanih u katoličkoj Crkvi ni polovica ne krsti u katoličkoj Crkvi.

Da se vidi, koliko je velik procenat mješovitih brakova u Beogradu, neka posluži ova tabela:

god.	1919.	od	63	vjenčanja	u	rim.	kat.	žup.	crkvi	bilo	je	mješ.	ženid. 26 (41%)
„	1920.	„	103	„	„	„	„	„	„	„	„	„	55 (53%)
„	1921.	„	158	„	„	„	„	„	„	„	„	„	48 (30%)
„	1922.	„	164	„	„	„	„	„	„	„	„	„	46 (25%)
„	1923.	„	188	„	„	„	„	„	„	„	„	„	43 (23%)

Koliko je bilo mješovitih brakova sklopljenih u pravoslavnoj Crkvi i koliko je djece kršteno u pravoslavnoj Crkvi iz mješovitih ženidaba sklopljenih u katoličkoj Crkvi, ne može se statistički ustanoviti. Sigurno je, da će biti daleko veći broj mješovitih brakova sklopljenih u pravoslavnoj Crkvi i da su djeca iz tih mješovitih brakova sva krštena u pravoslavnoj Crkvi. Tako isto bit će veći broj djece kršteno u pravoslavnoj Crkvi, negoli u katoličkoj iz mješovitih brakova sklopljenih u katoličkoj Crkvi. Beogradske prilike i mentalitet indiferentizma pomiješan sa krivim pojimanjem jugoslavenskog jedinstva upućuju o tom. Rezultat je toga krivog mišljenja gubitak na strani katoličke Crkve.

Promatrajući ove činjenice katolička Crkva ima pravo i dužnost, da katolike odvraća od sklapanja mješovitih ženidaba u interesu vjere i samih vjernika.

V.

Mogućnost dopusta mješovite ženidbe.

1. Dispenze.

Zabrana mješovitih ženidaba može biti zabrana božanskog prava i zabrana crkvenog prava. Po božanskom je pravu mješovita ženidba zabranjena, ako je ona bližnjom prigodom katoličkoj stranci za otpad njen i njene djece od katoličke vjere. Ako je prigoda samo daljnja (periculum remotum), onda je zabrana crkvenoga prava. Od zabrana božanskoga prava ne može nitko osim Boga dispenzirati. Od zabrana crkvenog prava može crkveni zakonodavac da dispenzira. U srednjem vijeku borila se Crkva i država protiv heretika, pak su bile nemoguće mješovite ženidbe. Od reformacije se stvar promijenila i počele se mješovite ženidbe češće sklapati. Diecezanske sinode pooštriše zabranu mješovitih ženidaba, ali se razno tumačila potreba dispenzacije. Sv. Oci Pape uspostaviše pravu crkvenu disciplinu zabranjujući[19] mješovite ženidbe bez dispenze i bez kautela, držeći da su zabranjene božanskim pravom, ako nema kautela. Prema tome tražilo se za dispenzu od zabrane mješovite vjere:

a) da nekatolički drug ne smeta katoličkoga u izvršivanju vjerskih dužnosti;

b) da katolički drug po svojim silama nastoji nekatolika obratiti;

c) da djeca obojeg spola iz dotičnog braka budu katolički odgojena. Osim ovih općenitih uvjeta

traže se i veliki i pravedni razlozi, da se dobije oprost od zabrane mješovite vjere.

2. Razlozi za dispenzu.[20]

I. Pogibao da bi stranke mogle skopiti civilni ili nekatolički brak. Biskupski generalni vikariat Paderbornski 7. VII. 1917. navodi uz dosad navedene uzroke još i pogibao otpada od vjere i javnu sablazan, ali naglašuje, da privatni uzroci ne dostaju kao djevojačka starost, nestašica mladića i običaj, a još manje razni nacionalni i politički razlozi. Mnogo se pozivalo u Njemačkoj, a i u Jugoslaviji na potrebu mješovitih ženidaba radi nacionalnog jedinstva, koje će se pospješiti mješovitim ženidbama. Nacionalno se jedinstvo postizava mudrom upravom, općim zadovoljstvom, a nikako ne vjerskim indiferentizmom, koji izilazi iz mješovitih brakova i koji ne može donijeti Božjeg blagoslova, ni obitelji ni državi, koja je skup obitelji. Jedan primjer krivo shvaćenog nacionalnog jedinstva po mješovitim ženidbama je okružnica bana hrvatskoga Matke Laginje upravljene g. 1920. preko metropolite zagrebačkoga na episkopat a koja glasi:

Br 3.685 pr. 1920.

Gospodine Nadbiskupe!

Koncem prošlog mjeseca desio se u Delnicama nemili događaj. da su neki vojnici tvorno zlostavili župnika Bujana. U stvari određeni su odmah izvidi, rezultat kojih proizlazi iz izvještaja velikog župana u Ogulinu od 26. II. 1920 br. 81. pr. i iz Izvještaja kr. kotarskog predstojnika u Delnicama od 2. II. 1920, koji se izvještaji u prepisu prelažu pod 1) i 2). Iz ovih izvještaja proizlazi, da je gospodin župnik Bujan navodno po odredbi svoje pretpostavljene oblasti odvraćao tamošnje djevojke od ženidbe sa srpskim vojnicima.

Gospodine Nadbiskupe, ujedinjenje našega naroda, koje je tražio i veliki Strossmayer, a koje je danas stožerna tačka u programu sviju naših političkih stranaka, oživotvorit će se potpuno i ponajbolje, bude li naš narod iz raznih krajeva vezan ne samo istim jezikom, nego i što tjesnijim rodbinskim vezama. Činjenica, da u narodu postoji želja za sklapanje međusobnih brakova, trebala bi da živo obraduje svakog patriotu, pa bi takove ženidbe valjalo svim silama podupirati, a ne da im se stavljaju zapreke te da se isticanjem intolerancije unašaju u narod zabune, koje će naime uroditi lošim posljedicama, jer narod nerazumjevajući, da se tu radi samo o pretjeranoj gorljivosti pojedinaca, lako generalizira, pa tako na svećenstvo može pasti neki odium i ako je nesumnjivo, da si je velika većina svećenika svjesna dužnosti spram naroda i države te da nastoji u svakom pogledu djelovati pomirujuće i izgladiti sve opreke.

Postupak, kao što je ovaj župnika Bujana, svakako je dakle štetan, pa kako pritužbe radi sličnog postupka svećenika dolaze iz još nekih krajeva Hrvatske i Slavonije, čast mi je u dobro shvaćenom narodnom i državnom interesu zamoliti Vas, Gospodine Nadbiskupe, da izvolite uputiti podređeno si svećenstvo, da se kani rada oko sprečavanja valjanih brakova između Srba i Hrvata, a ne ima dvojbe da će se interesi Crkve moći uščuvati taktičnim postupkom, sklopljenjem braka u obje Crkve, i t. d.

Molim, gospodine Nadbiskupe, da izvolite i ovom zgodom primiti izraz mog osobitog veleštovanja.

Zagreb, 20./3. 1920.

Dr. Laginja v r.

Prijašnja je disciplina bila daleko stroža: tako je Benedikt XIV. u „Magnae nobis“ tražio da se dis-

penza molitelju ne daje, „ako prije ne opozove herezu“, a Inocent X. propisao je pismenu svjedožbu, „da je opozvana heretička ljaga“ (C. I. C. Fontes vol. II. 148.).

U Holandiji je tolika strogost, da skoro sve odbijaju veleći, da se tako sprečavaju mješovite ženidbe.

Zaključeno: ako je pogibao otpada, onda božansko pravo zabranjuje mješovitu ženidbu; ako ove pogibelji nema, onda je zabrana crkvenoga prava, od koje se može dobiti dispenza uz izložene uvjete i kautele.

3. Način dobivanja dispenze.

Pogibao otpada čini, da je zabrana mješovite ženidbe zabrana božanskog prava. Ako se ne dadu kautele, onda je pogibao bliza i ne može se dopustiti takova ženidba. Kad se dadu kautele, onda postaje pogibao udaljena i smije se iz velikog razloga dopustiti.

Temeljno je pravilo kršćanske moralke, da se ne smije dopustiti bližnja grješna pogibao. Da li postoji bližnja grješna pogibao ili daljnja pogibao odlučit će crkveni zakonodavac, a to je Papa. Ne pomaže ništa, ako se je gdjegod i zaveo protivni običaj.

Kautele mogu biti pružene usmeno ili pismeno, jer se ne radi o ničem drugom, nego o moralnoj sigurnosti, hoće li nekatolička stranka te kautele ispunjavati ili ne. Pismene kautele ne daju nikakove veće garancije od usmenih.

VI.

Današnja crkvena disciplina u pitanju mješovitih brakova.

A. Crkvena zabrana po Kodeksu

Prednost je Novoga Kodeksa pred dosadašnjim Zakonicima, što su mu odredbe općenite, isključujući mnoge iznimke, koje su se bile dosadašnjim zakonodavstvom uvukle u crkveno pravo. Napose se ta predanost opaža u odredbama o mješovitim ženidbama. Tu je Kodeks preuzeo crkveno stanovište Dekreta „Ne temere“ ograđujući se od svih iznimaka, koje je i poslije „Ne temere“ crkveno zakonodavstvo dopuštalo.

1.) Pojam crkvene zabrane. Crkva najstrože zabranjuje brak, koji bi sklopile dvije za brak sposobne osobe, od kojih je jedna katolička, a druga valjano krštena nekatolička, upisana u koju heretičku ili raskolničku sektu. Ako bi u takovom braku bila opasnost otpada ili grijeha za katoličku stranku, onda je taj brak zabranjen ne samo zabranom crkvenog prava, nego i zabranom božanskoga prava.

Pod katolikom se ovdje razumijevaju: svi, koji su u katoličkoj Crkvi kršteni, ili su se u katoličku Crkvu obratili sa hereze ili shizme, pa makar da su ili jedni ili drugi od katoličke Crkve otpali. Dakle svi, koji su bili u katoličkoj Crkvi, ili su sada u njoj osim onih, koji su djeca nekatolič ih roditelja, pa su u katoličkoj Crkvi kršteni. ali su za rane mladosti ili heretički ili raskolnički ili bezvjerski odgojeni.

Djeca nekatoličkih roditelja u katoličkoj Crkvi krštena, no od 7 godina nekatolički odgajana izjednačuju se nekatolicima oduvijek.

Nekatolikom se za mješovite ženidbe razumijeva svaki onaj, koji je u nekatoličkoj Crkvi valjano kršten i u njoj se u času sklapanja braka nalazi, a da nije nikada pripadao katoličkoj Crkvi.

Ako je katolik ostavio katoličku Crkvu, pa posao bezvjerac, koji se nije učlanio ni u jednu vjerskut organizaciju ili je oduvijek bio bezvjerac, s njime katolik ne sklapa mješovitu ženidbu, koja bi bila can. 1060. zabranjena.

Prema tomu mješoviti brak postoji među krštenom strankom, koja je sada ili je ma kada bila u katoličkoj Crkvi (osim djece nekatoličkih roditelja katolički krštene, koju su od prije sedme godine života započeli nekatolički odgajati), kada sklapa brak s nekatolički krštenom strankom, koja nije nikada bila u katoličkoj Crkvi, i pripada nekatoličkoj sljedbi.

2.) Ženidbe naličnе mješovitima. Crkva polazeći sa stanovišta opasnosti po spasenje katoličke stranke zabranjuje ne samo mješovite ženidbe u gore izloženom smislu, nego i najozbiljnije odvraća vjernike, da ne sklapaju braka sa osobama, koje su javno odbacile katoličku vjeru, pa makar da se nijesu začlanile u koju nekatoličku sljedbu ili sa osobama, koje doduše nijesu odbacile katoličku vjeru, ali su javno začlanjene u društva, koja je Crkva javno osudila. Ako su takove osobe vođe osuđenih društava ili vatreni i agresivni članovi, može katoličkoj stranci prijetiti u takovom braku veća pogibao za njeno spasenje, a osobito za spasenje djece, negoli u mješovitoj ženidbi.

Javno su odbacili vjeru oni, koji na javnim zborovima ili u štampi izjavljuju, da nijesu katolici ili Crkvu napadaju u njenim dogmama, u njenoj temeljnoj božanskoj organizaciji i upravi. Oni, koji radi slabosti ili radi zloće griješe ili koji zanemaruju svoje dužnosti prema Bogu i Crkvi kao organizaciji, ne mogu se smatrati, da su vjeru odbacili. Nadalje mora biti javni svijesni član osuđenog društva. Crkva je osudila prevratnička i tajna društva u Syllabu, a nekoja je i pojedinačno osuđivala. Tko je javni član, može biti pogibeljan za katoličku stranku u braku. Ako su takve osobe pomirljive, mogla bi ih katolička stranka obratiti.

Stoga Crkva nije potpuno zabranila ovakovih brakova, nego je naredila župnicima, da ne smiju poduzimati vjenčanja, prije negoli su se obratili Ordinariju za savjet. Ordinarij mora stvar svestrano proučiti i župniku samo onda dopustiti, da prisustvuje ovakovim brakovima, ako je po srijedi važan razlog i ako je uklonjena pogibao, da ne bi katolička stranka otpala ili zanemarila svoje vjerske dužnosti i da ne bi djeca ostala nekrštena ili katolički neodgojena.

Slična pogibao spasenja i disharmonije u braku prijeti katoličkoj stranci, ako se u brak veže s javnim grješnikom ili sa grješnikom, koji je javno pod Crkvenom kaznom, pak se ne će prije ženidbe ispovijediti niti izmiriti s Crkvom.

Ako takav grješnik odbacuje priliku, da se s Crkvom izmiri i oslobodi svojih kazna i grijeha sad pred vjenčanjem, kada to od njega traži i Crkva i jegova okolina, koliko će teže takav čovjek kasnijen vršiti svoje dužnosti prema Bogu i Crkvi i koliko će malo polagati na to, da katoličkoj stranci i djeci omogući vršenje katoličkih dužnosti i pravi katolički uzgoj. Takovom braku ne smije župnik prisustvovati osim velikog razloga, o kojem treba prije da se spo-

razumije s Ordinarijem, ako može. Redovito se takav uzrok kasno otkrije, jer se župnik barem to nada, da će se takav grješnik prije vjenčanja ispovijediti. Kad prije vjenčanja vidi, da se ne će ispovjediti, obično je radi kratkoće vremena teško doći u saobraćaj s Ordinarijem, pak mora sam župnik da prosudi razloge i veličinu pogibli za katoličku stranku. Takav razlog može biti strah pred apostazijom, konkubinatom, civilnim brakom, osobito kada se ta zabrana otkriva pred vjenčanjem, kada je sve pripravljeno i kada je i za katoličku stranku obično kasno, da posluša. Župnik ako bi i prisustvovao ovakovom braku mora se razborito pobrinuti, da umanji sablazan, koja odatle nastaje.

3.) *Teritorijalna obvezatnost.* Zabrana se mješovitih ženidaba odnosi na cijelu latinsku Crkvu i ukida prilično jasno svaku nadu na iznimke. Na katoličku se istočnu Crkvu ne odnosi, osim kada se izrično u Zakoniku spominju.

4.) *Personalna obvezatnost.* Zabrana se mješovitih ženidaba odnosi na sve katolike. Ona je i lokalna i personalna. Kao lokalna zabrana zabranjuje mješovite ženidbe kako u čisto katoličkim krajevima tako i u mješovitim, a kao personalna najstrože zabranjuje mješovitu ženidbu svakom katoliku.

B. Dopuštenje mješovitih brakova.

Kako se zabrana mješovite ženidbe temelji na božanskom i na crkvenom pravu, treba je sa oba stanovišta prosuđivati. Prvotno je potrebno, da se uklone razlozi zabrane po božanskom pravu i dok to nije učinjeno, ne može nijedna crkvena vlast podijeliti dopuštenje za valjano sklapanje mješovite ženidbe.

Kada su uklonjeni razlozi zabrane mješovite ženidbe po božanskom pravu, još to nije dostatan razlog za dopuštenje mješovite ženidbe po crkvenom pravu.[21] Zabrana je općeg crkvenog prava, pak od nje može oprosti jedino sv. Otac i to s dovoljnog razloga valjano i dopušteno, a bez dovoljnog razloga valjano i nedopušteno.

Ovlašteni Ordinarij može s dovoljnim razlogom oprostiti valjano i dopušteno, a bez dovoljnog razloga ni dopušteno ni valjano.

1.) *Uvjeti oprosta po božanskom pravu.* Po naravnom je i božanskom pravu mješovita ženidba sve dotle zabranjena, dok se ne pruže ova jamstva:

a) da će sva djeca biti katolički krštena i odgojena;

b) da će katolička stranka biti slobodna u vršenju svojih vjerskih dužnosti i da se ne će na nju utjecati, da otpadne od svoje vjere.

c) da će katolička stranka razborito nastojati kako bi nekatoličku stranku obratila na pravu vjeru.

Ovo troje mora biti osigurano prije nego li se počne prosuđivati razlog za davanje dispenze po crkvenom pravu.

Način, kojim će se pružiti ova jamstva, nije ni po naravnom ni po božanskom pravu propisan. Radi se samo o tome, da jamstva budu pružena i da postoji moralna sigurnost, da će se ispuniti.

2.) *Uvjeti oprosta po crkvenom pravu.* Kada se ima sklopiti mješoviti brak, treba tražiti dispenzu ili od sv. Oca ili od ovlaštenog biskupa. U čisto katoličkim krajevima dobivaju biskupi (Ordinariji) ovlast za stanoviti broj slučajeva, a u mješovitim na tri godine ili općenitu ovlast do opoziva.

Da se može podijeliti oprost od crkvene zabrane, mora za crkvenog zakonodavca biti moralno sigurno, da su uklonjene smetnje naravnog i božanskog prava. O tome će se on uvjeriti, ako mu nekatolička

stranka pruži jamstvo, da će pripustiti katoličku stranku slobodnom i nesmetanom vršenju katoličkih dužnosti ne pružajući joj nikakve pogibli za njeno vjersko osvjedočenje i ako obje stranke pruže jamstvo, da će svukoliku djecu katolički krstiti i katolički odgajati.

One mogu to jamstvo pružiti ili usmeno pred nadležnim crkvenim poglavarom ili pismeno ili uz svjedoke ili pod prisegom ili uz legalizirani ugovor pred civilnom vlašću. U povijesti oprosne discipline u razna vremena i na raznim je mjestima tražila Crkva po koje od ovih jamstva. Napose je tražila veća jamstva od nekatoličke stranke, nego li od katoličke.

Nijedan od nabrojanih načina formalno pružen ne daje sam po sebi garancije. Obećanje bilo usmeno ili pismeno, bilo s prisegom ili bez nje, bilo sa svjedocima ili bez svjedoka, može se i prekršiti. Legalizirane ugovore priznavala je država, ali s klauzulom, da se mogu i razvrći.

Radi se ipak konačno o moralnoj sigurnosti, koja se ima prosuditi po osobama, vjerskom shvaćanju i revnosti i mnogim drugim okolnostima. Zato i traži Novi Kodeks jamstvo i to *redovito* pismena, što znači, da se u stanovitim okolnostima, kada se može steći moralna sigurnost i bez pismenih jamstva, može sa strane Ordinarija odstupiti od traženja pismenih jamstva. Kod nas je uobičajen ovakav način pružanja jamstva.

Ugovor.

Potpisani ..... iz .....
vjere ..... i ..... iz .....
vjere ..... utanačujemo i međusobnim se sporazumkom obvezujemo, da ćemo svu svoju djecu bez razlike spola, kojom Bog brak naš blagoslovio

bude, u rimokatoličkoj crkvi krstiti i u rkt. vjeri odgajati.

U ..... dne ..... 19.....

....
svjedok zaručnik

....
svjedok zaručnica

Jamstva se moraju tražiti i kod sklapanja braka na smrtnoj postelji.

Nikako ne dostaje samo uzdanje i nada, da će kontrahenti sami od sebe ispuniti uvjete, već se traže jamstva.

Kada je sigurno, da će se jamstva ispuniti, traže se teški i pravedni razlozi, o kojima ovisi valjanost dispenze, ako je podjeljuje Ordinarij niži od Sv. Oca.

Među teške i pravedne razloge mogu se nabrojiti: nada u obraćenje nekatoličke stranke, ublaženje zakona proti katoličke Crkve, ublaživanje velikih nemira među katolicima i nekatolicima, zatim pogibao, da katolička stranka radi uskrate dispenze ne otpadne ili ne sklopi civilni brak ili pred akatoličkim svećenikom.

Među uvjetima za oprost po božanskom i naravnom pravu spada i dužnost katoličke stranke poraditi oko obraćenja nekatoličke stranke molitvom, dobrim primjerom, opreznim i razboritim utjecajem, i t. d. Premda je to uvjet tražen po naravnom i božanskom pravu, ipak za njega Kodeks ne traži jamstva, premda ga je prijašnje crkveno zakonodavstvo tražilo.[22] Kodeks i taj uvjet navađa u ca. 1062, ali kao obvezu naravnog prava, koju mora na se uzeti katolička stranka. Određivati pako formalnosti, po

kojima će crkveni poglavar tražiti obećanje i jamstvo, spada na crkveno pravo, koje danas ne traži pismenog jamstva, a do Kodeksa ga je tražilo. Stvarno i danas preuzima katolička stranka tu obvezu i dušobrižnik mora među ostalim i na to upozoriti katoličku stranku po can. 1064., ali to nije uvjet za dispenzu, jer tu obvezu ima svaki katolik spram nekatolika, a po gotovo u bračnoj zajednici, dakle obvezuje i bez pružena jamstva.

C. Oblik mješovitih brakova.

Forma se brakova po Kodeksu u malim preinakama razlikuje od one forme propisane po Dekretu „Ne temere". Kodeks se dapače služi i istim izrazima, kojima se služio i „Ne temere", osim rijetkih iznimaka.

Sklapanje mješovitih brakova među katolikom i krštenim akatolikom (u smislu can. 1099) vezano je na obdržavanje bilo redovne bilo izvanredne forme i to ne samo za dopuštenost, nego i za valjanost.[23]

a) Ako se radi o *čisto katoličkim brakovima*, u kojima obje stranke imadu teritorijalnog župnika, onda se za valjanost i dopuštenost traži, da ti brakovi budu sklopljeni kod župnika zaručnice odnosno, radi opravdanog razloga kod župnika zaručnikova.

Ako jedna stranka imade teritorijalnog župnika, a druga personalnog, onda mogu sklopiti bilo pred jednim bilo pred drugim.

b) *U mješovitim brakovima* mora se za dopuštenost i valjanost obaviti sklapanje braka pred katoličkim teritorijalnim odnosno personalnim župnikom, ili pred delegiranim svećenikom, ako su iz iste katoličke župe, a ako iz raznih, onda imade prednost župnik zaručnice.

c) *U brakovima mješovitog obreda* (katolik sa grko-katolikom) mora se u pravilu obaviti sklapanje braka pred župnikom zaručnika po njegovom obredu, osim ako nije drukčije određeno kojim posebnim zakonom.

d) U *nekatoličkim* brakovima bilo čistim, bilo s katolicima istočnog obreda nema obveze na propisanu formu (can. 1099. 52.).

e) Brakovi istočnog katoličkog obreda nijesu vezani na formu Kodeksa, kada međusobno sklapaju ili sa nekatolicima. Iznimno su vezani na formu Ruteni, dok su drugi još vezani na „Tametsi".

1. Konstitucija „Provida".

Po novom se crkvenom zakonu ukidaju svi opći i partikularni zakoni, koji se protive novom zakoniku, a ne ukidaju se povlastice, koje su dane fizičkim ili moralnim osobama. Prema tome su mnogi auktori pravnici držali, da konstitucija Provida imade i dalje ostati kao povlastica izdana nekim krajevima radi njihovih posebnih prilika. I naši uvaženi kanonisti držali su, da je iznimka i dalje ostala u kreposti: Dr. A. Ruspini u članku: Bitna forma ženidbe po novom crkvenom zakoniku" (Katol. List 1918. br. 13.), zatim Dr. J. Carević u brošuri „promjene u novom crkvenom zakoniku" (Split 1920. str. 52). Plod ovog uvjerenja naših najistaknutijih kanonista, da je Provida indult i da dalje vrijedi, bio je i „Naputak k ženidbenom pravu" (izdao ga 1918. zagrebački nadbiskup pod br. 5144.), koji veli: „Ovu je pogodnost („Provida") Sv. Stolica navedenim krajevima podijelila prije novog Zakonika, ali ona ostaje i nakon 19. svibnja 1918. u kreposti, jer je prava pogodnost i jer ju novi Zakonik nije izričito opozvao".

Strani, napose njemački kanonisti pobijali su, da bi „Provida" ostala u kreposti i poslije novog

Kodeksa.

Dr. Fra Ante Crnica navodi opširan pregled literature o prestanku vrijednosti konstitucije „Provida“ nakon novog Kodeksa u „Katoličkom Listu“ (godine 1920. br. 44. i 45.) pod naslovom: „Nevaljanost mješovitih brakova sklopljenih izvan Kat. Crkve.“ Sv. Stolica je kasnije jasno izjavila, da „Provida“ nije na snazi i nakon toga modificiraše svoja mišljenja Dr. Ruspini u članku „Nevaljanost mješovitih brakova sklopljenih izvan Katol. Crkve“. (Katol. List 1920. br. 46.) i drugi kanonisti, a dosljedno svemu tomu izađe i novi „Naputak o ženidbenom pravu“ (Zagreb 1921.), koji objavi dokinuće „Provida“. — Time je dano načelno rješenje Sv. Stolice, po kojemu je posve sigurno, da je Provida dokinuta. Zagrebački nadbiskup dobio je preko bečke Nuncijature brzojavno rješenje o ukidanju „Provide“ i za naše krajeve 14. VII. 1919. Ovaj odgovor izdan je nakon molbe nadbiskupa zagrebačkoga u ime ostalih biskupa, da se usljed naših socijalnih prilika konstitucija „Provida“ za naše krajeve ne ukida ili da se odloži njezino ukidanje. Vrhovna kongregacija sancti Officii svojim rješenjem od 29. jula 1921. ponovno je naložila zagrebačkom nadbiskupu, da konstituciju Provida dokine i kao dokinutu proglasi na teritoriju njegove nadbiskupije i crkvene provincije. Ni lično zauzimanje nadbiskupovo u Rimu nije ništa pomoglo.

S time je u vezi Ordinarijat u Đakovu izdao (10. VIII. 1921.) ovo rješenje:

„Broj 1263/1921. Rješenjem Sv. Stolice saopćenim gornjim otpisom S. Congr. S. Offici od 29. jula 1921. broj 452/19. konačno je ukinuta iznimka, koja je do novoga Crkvenoga Zakonika vrijedila i u našim krajevima i po kojoj u nas mješovite ženidbe nijesu bile vezane na propisanu bitnu formu.

Prema tome su i kod nas od dana proglašenja ovoga rješenja nevaljane sve mješovite ženidbe, koje nijesu sklopljene u propisanoj bitnoj formi t. j. sve one mješovite ženidbe, kojima nije aktivno prisustvovao katolički mjesni župnik (mjesni Ordinarij ili ovlašteni svećenik) i dva svjedoka.

Stoga ne vrijedi više ono, što donosi biskupijski Naputak k novom ženidbenom pravu od 25. srpnja 1918. broj 1288 str. 28. od riječi: „Nekim je krajevima . . . . . sve do konca 89.“

O tome neka vlč. gg. dušobrižnici pouče svoje vjernike.“

To učiniše i ostale biskupije.

Prema tome nevaljane su: mješovite ženidbe od 19. maja 1918., koje su sklopljene drukčije osim pred katoličkim mjesnim župnikom. One ženidbe, koje su sklopljene u međuvremenu od 19. maja 1918. pa do 10. kolovoza 1921. sanirane su in radice.

2. Obred mješovitih brakova.

Župnik, Ordinarij ili delegirani svećenik pita (traži) i prima ženidbenu privolu. Prema tome je po Kodeksu kao i po Dekretu „Ne temere“ isključena nijema, pasivna asistencija. Ovo bi pitanje i primanje ženidbene privole po strogom pravu imalo biti izvan crkve, pred svećenikom neodjevenim u obredno ruho, bez svakih daljnjih obreda.

Novi Kodeks se priklanja blažem shvaćanju i dopušta Ordinarijima, da propišu obred, kojim će se vjenčavati mješovite brakove. Isključena ima ostati sv. misa i svečani blagoslov pod sv. misom, što se inače čisto katoličkim brakovima preporučuje.

Mješovitim brakovima bez dispenze radi uskrate kaucija ne može prisustvovati ni u kojem slučaju katolički dušobrižnik.

3. Jesu li mješovite ženidbe sakramenat?

Posve je sigurno, da katolici s valjanom ženidbom, koju sačinjava izjava međusobne valjane privole, sklapaju i primaju Sakramenat ženidbe. Djelitelji su Sakramenta ženidbe sami mladenci u valjanom izjavljivanju i primanju ženidbene privole. Valjanu ženidbu sklapaju i osobe mješovite vjere, ako se drže propisa katoličke Crkve o osobnoj sposobnosti i o formi izjavljivanja privole. Ipak je bilo auktora, koji su tvrdili, da mješovite ženidbe nijesu Sakramenat, nego samo naravni ugovor mladenaca. Tako Dr. Kutscher („Die gemischten Ehen str. 189.) kaže: „Die Frage nun, wie es sich bei gemischten Ehen mit dem Sakramente verhalte, hat solche Schwierigkeiten, dass sie wohl bis jetzt noch kaum jemand genügend gelöset hat. Für jeden Fall bleibt es immer eine questio anceps ob der Katholik in einer gemischten Ehe das Sakrament empfange. Von allen derlei Ehen kann jene Frage für keinen Fall bejahend beantwortet werden". To mišljenje dijeli i Martin Josef Mack: „Ueber die Einsegnung der gemischten Ehen", a pozivaju se na izraz Benedikta XIV., koji zove mješovite ženidbe „nedopuštena i svetogrdna prileţništva", ili svetogrdni savez sa heretikom, ili izjavu Grgura XVI., po kojoj „griješe proti naravnog i božansko zakona" oni, koji sklapaju mješoviti brak.

Kako su mladenci djelitelji Sakramenta ženidbe, pita se, da li može i nekatolik valjano podjeljivati sakramenat. Auktori, koji niječu mješovitoj ženidbi, sakramentalni značaj, drže, da je nekatolik nesposoban i nevrijedan, da bude djelitelj sakramenata. Na ovo treba odgovoriti, da nevrijedni i nesposobni djelitelji mogu u slučaju nužde, uz valjanu materiju i formu, podjeljivati valjano sakramenat. Tako u slučaju nužde može i kršteni dapače i nekršteni nekatolik podjeljivati uz valjanu materiju i formu sakramenat krštenja, svećenik apostata može u slučaju nužde odriješiti vjernika od njegovih grijeha. Materija i forma sakramenta ženidbe je međusobna ženidbena privola. Kad će biti ta međusobna ženidbena privola valjana, određuje Crkva. Ako se u mješovitom braku drži tih crkvenih propisa o izjavljivanju međusobne ženidbene privole, onda je, po općem mišljenju, nevrijedni nekatolički mladenac valjano podijelio sakramenat ženidbe.

Sakramenti su Spasiteljeva ustanova, pak se ni od Crkva ne smiju u bitnosti mijenjati. Ta bitna ustanova je svijesna i hotimično izražena međusobna privola. Sve drugo određuje Crkva, pak ona može od svojih odredaba i dispenzirati i dopustiti nekatoliku valjano sudjelovanje u podjeljivanju sakramenta. Zato mi se čini, da je preoštar sud navedenih pisaca protiv sakramentalnog značaja mješovitih ženidaba, i da ne odgovara stanovištu Crkve.

Kao drugi razlog navode auktori i osude mješovitih ženidaba. Te zabrane i osude imale su po mome mišljenju svrhu, da odvrate katolike od sklapanja mješovitih ženidaba, ali ne, da tim ženidbama zanječu sakramentalni značaj.

Kao treći razlog navode, da je sakramenat ženidbe, sakramenat živih. Sakramenat živih treba da prime obje stranke u posvetnoj milosti; nekatolik nije u posvetnoj milosti, a katolik, koji se izlaže pogibelji, da on i djeca izgube vjeru, ne može radi ovoga neizbjegavanja bližnje grješne prigode biti u posvetnoj milosti.

Na ovo se ima odgovoriti: kada se u mješovitoj ženidbi pruža potrebno i dovoljno jamstvo, onda ne postoji više *bližnja* grješna prigoda i katolik je vri-

jedan primiti ili podijeliti sakramenat. Crkva nije općim pravom propisivala sv. ispovijed i pričest prije ženidbe, nego partikularnim, ali je pasivnu asistenciju dopuštala i nevrijednim kontrahentima, da zapriječi veće zlo. Time je i takav brak priznavala sakramentom.

4. Mješovite ženidbe i ženidbeni blagoslov.

Martin Josef Mack tvrdi, da se sa riječima, kojima je Spasitelj povjerio Crkvi dijeljenje blagoslova, ne može složiti blagoslov u mješovitim ženidbama. „Mir vam svoj dajem, mir vam svoj ostavljam, ne kao što svijet daje“ (Iv. 14. 27.). I: „u koju kuću uđete, recite najprije: mir ovoj kući, i ako bude ondje sin mira, onda će se na njih spustiti mir“ (Mt, 10. 12.). To su riječi, na koje se poziva Crkva, kada govori, da ima pravo podjeljivati blagoslov. Da blagoslov zaista siđe na one, na koje se poziva, treba:

a) molba, da Bog blagoslov podijeli;
b.) vjerojatnost, da će ga podijeliti,
c.) vjerojatnost, da dotičnici nijesu nevrijedni.-

Najglavniji motiv mora biti ovaj treći. Ako su osobe, na koje se blagoslov zaziva vrijedne, to če Bog po svojemu obećanju nakon molitve crkvenih službenika takav blagoslov podijeliti. — Spomenuti auktor drži nekatoličku osobu u mješovitom braku nevrijednom da ovaj blagoslov primi, jer nije član prave Crkve, jer nije redovno u posvetnoj milosti i jer nije došla s nakanom da primi blagoslov tuđe Crkve. Toga je stanovišta bila i Crkva i zato je u početku tražila, da se mješoviti brakovi sklapaju u svećenikovoj samo nijemoj (materijalnoj) prisutnosti. Svećenik je izjavu primao u kancelariji ili u sakristiji bez crkvenog odijela i bez molitava.

Kasnije se u Njemačkoj via facti počelo primanje ženidbene privole u crkvi, u crkvenom odijelu i uz molitve, koje se za blagoslov mole kod čisto katoličkih brakova. Do toga je došlo po mišljenju auktorovom poradi svečanih vjenčavanja u protestantskim crkvama mješovitih ženidaba, koje su svakako bile privlačivije od puke nijeme asistencije pri sklapanju mješovitih ženidaba u katoličkoj Crkvi. Luter i Kalvin ne držeći ništa do sakramentalnog značaja ženidaba dopuštali su sve moguće svečanosti prigodom sklapanja ženidbe. Država nastojala je isto tako oko sklapanja brakova u crkvi. Državi nije bilo po volji niti sklapanje u materijalnoj prisutnosti župnikovoj, a još manje potajno sklapanje brakova. I sama Crkva boreći se u mnogim njemačkim provincijama za svoje priznanje sa strane države, a napose za jednako pravo sklapanja mješovitih brakova, jedva je čekala, da može doći do slobode i do prava sklapati mješovite brakove u katoličkoj Crkvi. Sami su svećenici popustili u primjenjivanju strogih odredaba o zabrani blagoslivanja mješovitih brakova.

S tih je razloga uvedena praksa protivna ondašnjim propisima, koju je Crkva u kasnijim odredbama uzakonila.

Prema tome je sporno, da li blagoslivanje mješovitih brakova ima kakvoga učinka ex opere operantis Ecclesiae i da li donosi blagoslova.

D. Kazneni propisi.

1. Sklapanje mješovitih brakova bez dispenze.

Ako se tko usudi sklopiti mješoviti brak u propisanoj formi Kodeksova canona 1099. § 2. n. 2. *bez* dobivene dispenze (ca. 1061) sklapa, doduše valjan brak, ali nedopušten i kažnjiv.

Krivnja je manja ili veća, što je ovaj propust manje ili više svijestan. Gdje ne bi bilo svijesnosti ili

EX LIBRIS

pristanka volje, tamo ne bi bilo ni krivnje.

Ako bi dakle sklapao takav brak katolik, koji ne zna za crkvene propise o mješovitim brakovima i potrebi dispenze, ne bi upao u kaznu.

Kazna[24], koju ovakav čin sa sobom povlači, jest:

a) isključenje od „actus legitimi" (crkvene službe): patronat, kumovanje, crkv. biranje (can. 2256. n. 2.);

b) isključenje od Sakramentala.

Kazna stiže samo katoličku stranku (catholici ca. 2375.), a traje dotle, dok se od Ordinarija ne dobije dispenza.

2. Mješoviti brakovi sklopljeni i pred nekatoličkim dušobrižnikom.

Tko sklopi mješoviti brak pred katoličkim dušobrižnikom, a prije ili poslije toga i pred nekatoličkim proti odredbe can. 1063 § 1. pada ipso facto u ekskomunikaciju biskupu pridržanu. Svaka crkvena kazna (cenzura) pa i ekskomunikacija nastupa kao posljedica grijeha izvanjega, smrtnoga, dovršenoga i u tvrdokornosti počinjenoga. Sklopiti mješoviti brak pred nekatoličkim dušobrižnikom uvijek predstavlja izvanji grijeh, ali ne mora uvijek predstavljati dovršeni i smrtni grijeh. Pokušano samo sklapanje mješovitog braka pred nekatoličkim službenikom, a ne dovršeno, ili sklopljeno bez smrtnog grijeha, ne povlači sa sobom crkvene cenzure. U ekskomunikaciju pada katolička stranka i onda, kada se preduzima brak „iz najtežih uzroka" prema ca. 1063. § 2. Ovo predviđanje najtežih uzroka uz ograde: uklonivši sablazan i posavjetovavši se prije sa Ordinarijem ispričava župnika, ali ne ispričava katoličku stranku u mješovitom braku,

a kazna ekskomunikacije iz can. 2319 § 1. n. 1. pada na one, koji se ogriješe o can. 1063 § 1. bez obzira na § 2., o kojemu se govori o „najtežim uzrocima", što se odnosi na svećenika, koji prisustvuje braku.

Subjektivna krivnja katoličke stranke bit će veća, manja ili nikakva prema tome, da li će i u kojoj će mjeri njezin čin smjerati „na prezir crkvenog auktoriteta".

No ako je prije konzultovan Ordinarij i uklonjena sablazan, pruža se dovoljna sigurnost, da katolička stranka radi iz neke moralne nužde, a ne iz prezira crkvenog auktoriteta, pak u pravilu ne će ni biti u činu subjektivne krivnje.

Katolik pod ekskomunikacijom ne može primiti sv. sakramenata, a sakramentale može do izrične osude. Ne može biti dionik oprosta, javnih crkvenih molitava, zagovora svetih (suffragiorum) can. (2262. § 1.), ne može poduzimati actos legitimos Ecclesiae, ne može sudjelovati u crkvenim sudovima, službama i poslovima, ne može se služiti privilegijima prije ekskomunikacije dobivenima. Zabranjeno mu je pravo biranja, predlaganja i imenovanja u Crkvi; ne može dobiti s. Reda niti ikakve časti i službe crkvene. Ovako ekskomunicirani katolik postaje i „suspectus de haeresi" po can. 2316.

3. Ugovor o nekatoličkom uzgoju djece.

U ekskomunikaciju latae sentencije pridržanu Ordinariju pada svaki onaj katolik, koji sklapa brak sa ugovorom (bilo nijenim sporazumom bilo izričnim), da će djecu bilo svu, bilo nekoju, bilo samo jedno dijete uzgojiti izvan katoličke Crkve. U kanonu se ne govori o katoličkom ili mješovitom braku, nego se misli na ugovor prigodom bilo kojega braka, u koji stupa katolik. Ugovor ne mora biti niti napisan niti

prisegom ili obećanjem utvrđen. Dosta bi bilo šutjeti prigodom traženja druge bračne stranke, da djeca sva ili neka budu nekatolički uzgojena i tako šutnjom odobriti nakanu o nekatoličkom uzgoju. Ne označuje se pobliže, kakav je nekatolički uzgoj: da li samo u kojoj nekatoličkoj ili nekršćanskoj sekti ili pako bilo kakav akonfesionalni uzgoj. Iz can. 2319 § 1. n. 4. u vezi s odredbama can. 2219. § 1. i 3. vidi se, da se misli na odgoj u nekatoličkoj sekti, a ne na svaki akonfesionalni uzgoj. Ovom ekskomunikacijom postaje katolik i suspectus de haeresi (can. 2316.).

4. predavanje djece nekatoličkom dušobrižniku na krštenje.

U istu Ordinariju pridržanu kaznu ekskomunikacije (can. 2319. § 1. n. 3.) i sumnje s hereze (can. 2316.) padaju svi oni, koji svijesno predaju svoju djecu nekatoličkom dušobrižniku na krštenje. Dakako da u kaznu ne upadaju oni, koji djecu daju na krštenje makar i nekatoličkom dušobrižniku u nuždi ili ako to ne učine svijesno (ne poznavajući ovog propisa ili ne poznavajući nekatolički značaj dušobrižnika ili bez pristanka svoje volje).

5. Predavanje djece na nekatolički uzgoj.

Potpadaju pod istu kaznu ekskomunikacije i sumnje s hereze svi oni roditelji ili njihovi zamjenici, koji svijesno predaju djecu na uzgoj ili izobrazbu u nekatoličkoj religiji. Kazne se odnose na one roditelje ili njihove zamjenike, koji daju svoju djecu ili privatnoj osobi ili zavodu ili školi, koja će mu dati nekatolički religiozni uzgoj. Ne misli se tu osoba, zavod ili škola, koja daje uzgoj ili izobrazbu bez obzira na vjeru, a vjerski uzgoj i izobrazbu prepušta katoličkom dušobrižniku, kao što su naše škole i

mnogi uzgojni zavodi, i ako ne svi, u koje ulazi katolički svećenik kao predstavnik katoličke Crkve i pruža gojencima katolički uzgoj i izobrazbu, a drugu mu izobrazbu pruža nastavnik nekatolik. Crkveni zakonodavac ne misli ni na uopće liberalni uzgoj, nego baš na religiozni nekatolički uzgoj.

Roditeljski su zamjenici: kumovi i krsni i krizmeni, koji će biti izvan domašaja kazne, ako se ovaj kažnjivi čin izvrši bez njihova znanja i privole; zatim svi oni, koji prime na se roditeljsku obvezu oko uzgoja djece.

6. Kazne za župnika.

Za župnika, koji bi bez dispenze prisustvovao sklapanju braka, ili koji bi bez sporazuma sa biskupom (Ordinarijem) preduzeo vjenčanje znajući, da će stranke ići ili u nekatoličku crkvu ili su ondje već bile radi sklapanja nekatoličkog braka, pa makar iz najtežih uzroka, nema predviđenih kazna, ali ga može biskup za ove prekršaje kazniti (po can. 2222 § 1. 1.)

7. Oprost od kazne.

Kada se zadovolji za prekršaj, koji je navukao ekskomunikaciju, može se od biskupa zatražiti oprost od kazne. To će učiniti župnik razloživši prekršaj i njegov popravak. Kad dobije oprost i punomoć, odriješit će izopćenoga katolika za vanjski forum, što će vrijediti i kao odrišenje za nutarnji forum[25]. Poslije ovog odriješenja će se prestupnik ispovijediti i tako potpuno pomiriti s Crkvom.

Bilješke.

1.) Dr. Jak. Bilz: Die Ehe im Lichte . . . str. 4.
2.) Sägmüller: Lehrbuch des Kath. Kirchenrechts II. str. 79.
3.) Dr. Pohle: Lehrbuch der Dogmatik III. str. 652.
4.) Dr. Eichmann: Das kathol. Mischehenrecht str. 11., str. 12. Prof. O. Curinaldi („Katolički list 1923. br. 8.), Noldin (Summa theol. moral Oeniponti 1921. de Sacr. str. 651.: „Catholici intelliguntur *omnes* in Ecclesia baptizati et ad eam ab haeresi vel schismate conversi, licet sive hi sive illi ab eadem postea defecerint, Naputak k novom ženidbenom pravu.
5.) O razlozima protiv mješovitih ženidaba opširno piše Dr. Johann Kutscher u svome djelu: Die gemischten Ehen, Wien 1842., u kojem ima ova poglavlja: Einleitung, Lehre der heil. Schrift über die gemischten Ehen (105—135.), Lehre der hl. Väter und Kirchenschriftsteller (135—204.), Aussprüche der Concilien (204—285.), Aussprüche der Päpte (285—427.), die Natur der Sache spricht gegen die Zulässigkeit der gemischten Ehen (428—437), Folgerungen (474—510).
6.) Migne: lat. I. 1403.
7.) Migne: lat. IV. 470.-pogledaj i bilješku!
8.) Migne: lat. XIV. 84.
9.) Mansi: Colecc amplis.: tom. II. str. 8.
10.) Mansi: II. 472.
11.) Mansi: II. 565.
12.) Mansi: III. 882.
13.) Mansi: VII. 338.
14.) Mansi: VIII. 336.
15.) „Čas“ 1923/24 str. 75: Dr. Wagner: Mješovite ženidbe.
16.) Noldin: De praecep. str. 39.
17.) Bened. XIV. „Magnae nobis“ (Gasparri: Fontes II. str. 149.) Pius VIII. „Litteris altero 25. III. 1830. — Grg. XVI. 30. IV. 1841. 23. V. 1846. Instr. Secr. Status (Just. Card. Antonelli) 15. XI. 1858, Instr. S. C. S. Off. 3. I. 1871., 12. XII. 1888, Leo XIII. „Arcanum“ (osobito lijepo!) 10. II. 1880 (A. S. S. XII. 401. Krose: Kirch. Handb. VI. str. 405. Linneborn: Grundriss str. 163.
18.) „Katolički list“ 1923. br. 47. članak Dr. Lončarića: „Protuzakoniti postupak sudova u grčko-istočnoj Crkvi.“
19.) Wernz-Vidal: Jus canonicum V. str. 185.
20.) Fr. Bladt. III. 568. — Gasparri: Tractatus n. 503.
21.) Povijest oprosne discipline pruža Wernz-Vidal V. 193. bilj. 31—34.
22.) Cappello: III. 354 — Vermeersch str. 194 tom II. lib. III. pars I. tit VII. cap. III. Wernz-Vidal str. 191. Dr. Kušej 110.
23.) „Katol. list“ 1918. br. 12. i 13. Dr. Ruspini: Bitna forma ženidbe . . . .
24.) Dr. Fr. Ušeničnik: Pastoralno bogoslovlje. Ljubljana 1920. II. str. 681.
25.) Dr. Ušeničnik: Past. bog. str. 490. II. — Dr. Eichmann: Das kathol. Mischeher. str. 54.

Literatura.

Dr. Andrijević: Naš brak i reforma njegova 1919.

Badii Caesar: Institutiones iuris canonici, Florentia 1921.

Bilz Dr. Jakob: Die Ehe im Lichte der kathol. Glaubenslehre, Freiburg im Breisgau 1920.

Blat Fr.: Commentarium textus Codicis iuris Canonici, Roma 1919

Carević dr. Josip: Promjene u novom crkvenom zakoniku, Split 1920.

Cappello Felix S. I.: Tractatus canonico-moralis de sacramentis, Roma e 927.

Codex iuris canonici.

Denzinger: Enchiridion Symbolorum, Ed. XI. Freiburg 1911.

De Smet: De sponsalibus et matrimonio, Ed. III. Brügge 1920.

Eichman Dr: Das Kathol. Mischehenrecht, Paderborn 1921.

Gasparri: Codicis Iuris Canonici Fontes, Roma.

Gasparri: Tractatus canonicus de Matrimonio. Ed. III. Parisiis 1904.

„Glasnik biskupije bosanske i srijemske", Gjakovo 1922. i 1924.

„Grad na gori". Almanak bogoslovskog zbora „Stadler", Sarajevo 1926.

Hübler Dr-Bernhard: Eheschliessung und gemischte Ehen in Preussen, Berlin 1883.

Hudal Dr. Alois: Die serbisch-orthodoxe Nationalkirche, Graz i Leipzig 1922.

Jugoslavenska Obnova — Njiva 1920. Zagreb.

„Katolički list", Zagreb 1918., 1922., 1923.

Knecht: Die neuen eherechtlichen Dekrete, Köln 1909.

Knecht: Grundriss des Eherechts, Freiburg 1918.

Köniģer: Katholisches Kirchenrecht, Freiburg 1926.

Krose: Kirchliches Handbuch, Freiburg 1917.

Kušej Dr. Rade: Crkveno pravo Katoličke Crkve, Ljubljana 1927.

Kutscher Dr.: Die gemischten Ehen, Wien 1842. —

Lanović Dr.: Konkordat Jugoslavije s Vatikanom, Beograd 1925.

Leitner Dr.: Handbuch des kathol. Kirchenrechtes, Regensburg 1921.

Leitner Dr.: Die Verlobungs und Eheschliessungsform nach dem Dekrete „Ne temere" und der Konstitution Provida, Auflage 6. Regensburg 1910. —

Linden Dr.: Ueber religiöse Kindererziehung in gemischten Ehen, Giessen 1847.

Dr. Edo Lovrić: Izjednačenje bračnih prava, Ljubljana 1927. „Slovenija".

Linneborn: Grundriss des Eherechts, Paderborn 1922.

Linzer: *Quartalschrift* 1921. god.

Lovrić Dr: Studije iz ženidbenog prava, Zagreb 1900. —

Lukić: Vjeroispovjesti u kraljevini S.—H.—S., Beograd 1923.

Mack Martin Josef: Ueber die Einsegnung der gemischten Ehen, Tübingen 1840. —

Mansi: Sacrorum Conciliorum nova et ampilissima collectio. Paris i Leipzig 1901. — 1905. (Welter).

Migne: Patrologiae series latina, Parisiis 1878.

Naputak o ženidbenom pravu, Zagreb 1921. i 1918.

Prva sinoda zagrebačke nadbiskupije, Zagreb 1925.

Pohle Lehrbuch der Dogmatik, 5. Auflage, Paderborn 1922.

Reinhold: Theologia fundamentalis, Viennae 1915.

Ries Dr. Joseph: Die Mischehe, Freiburg im Breisgau 1918.

Sägmüller: Lehrbuch des kathl. Kirchenrechts, Freiburg im Breisgau 1914.

Dr. Sladović: Ženidbeno pravo, Zagreb 1925. (Štampano kao rukopis).

Tanquerey: Synopsis theologiae dogmaticae fundamentalis. Ed. X. Parisiis 1906.

Troicki Dr: Crkveni ili građanski brak, Beograd 1926.

Tomac Dr: Ustav i bračno pravo, Zagreb 1925.

Uhrig Dr. Joseph: Zur Frage über die Ausdehnung der tridentinischen Trauungsform, Nördlingen 1855.

Vermeersch A. S. I.: Epitome Iuris Canonici, Romae 1925.

Wernz—Vidal: Ius canonicum. Romae 1925. —

Zhishman: Das Eherecht der orientalischen Kirche, Wien 1864.

Književni Prilog
„Savremenih Pitanja“

Sv. 33. Mostar 1930.

Baudin E. — Cours de Psychologie Paris, J. De Girgord Editeur *VI. édition.* 1929. In. 8⁰. pp. V. + 600. Per longum et latum eto imamo obrađenu psihologiju od profesora na strasburskoj universi. Da, vrlo opširno, ali opet ništa suvišno. Pitanja se kreću od svijesti do slobodne volje. Ispostavljaju se problemi, slijedi diskusija, znanstvena solucija, fiziološki i psihološki procesi, ukoliko ih ima. Vrlo nas interesira problem „moć“ i „je“ problem govora, problem: „Što je to misliti?“ itd. Ovo je najnovija psihologija, gdje će čitatelji naći resultate vrlo važnih, znanstvenih i najnovijih kritičkih radova obzirom na psihologiju.

Pisac vrlo vješto analizira, rješava i zaključuje. Zgodno nam prikazuje stvari na zgodan način, a to i jest vještina i okretnost duha, da nam se teške stvari prikažu na lak način.

Baudin E. — Introduction Génerale à la Philosophie. Paris, J. De Gigord, Éditeur in 8.⁰ pp. VI. + 277. Spomenuta knjiga pisana je specijalno za one, koji stupaju prvi put na uuiverzu, da se priprave za bakaleorat. Auktor hoće da dade mladim ljudima, dmah u početku čiste filozofske principe. U prvoj knjizi (1-18 str.) raspravlja o četiri vrste spoznaje: Spoznaja životinjska, spoznaja i empirijski duh, sp. i filozofski duh. Otkriva nedostatke pojedinih spoznaja i pokazuje, kuda se mora krenuti.

Druga knjiga (83-271 str.) obuhvata respektivne objektive filozofije i drugih znanosti, klasifikacije, objekt filozofije i napokon što je to „filozofija“. Tu nalazimo mnogo novih i lijepih stvari. Vidimo u knjizi figuru jednoga filozofa i učenjaka.

Barbedette D.: Histoire de la philosophie⁴, Paris, Berche et Pagis, 1928. In 12⁰, pp. VIII. + 594.

Ovo poznato djelo izašlo je već u četvrtome izdanju. Zbijenim stihom, ali iscrpno i jasno obrađena je cijela povijest filozofije. Prema predašnjim izdanjima u ovome je osobito opširno obrađena povijest filozofije u XIX. stoljeću. Osobito su zgodr tabelarični pregledi pred pojedinim periodama.

Auktoru moramo prigovoriti, da dovoljno ne pozna Skota ni franjev. škole. Kada o njima piše, navodi samo, što su drugi o tome govorili i šta danas govore. Što većinom citira pisce, koji ne simpatišu sa Skotom i njegovom školom.

Marnion C: Le Crist dans Les Mystères. Paris, Descléa et C⁰⁰, in 12⁰, pp. XII. + 495.

Mala ali vrlo ukusna knjižica sa svakoga gledišta. Pisac je zaronio u Sveto Pismo i vadi iz njega bilo iz evađelja — bilo iz sv. Pavla, sve, što se odnosi na ovaj naslov. U prvome dijelu iznosi pred čitatelje osobu Kristovu, a u drugome promatra tajne Boga—čovjeka tijekom crkvene godine.

Knjiga je vrijedna, da se čita i meditira. Preporučuje se posebno svećenicima i sjemeništarcima.

Baumann E.: *Saint Paul.* Paris, Editeur Bernard Grasset, in 4⁰., pp. 349.

U ovom je vrijednom djelu opširno opisan život sv. Pavla, apostola naroda. Pisac kronološkim redom prati život Apostolov opisujući potanko svaki momenat iz njegova života, ukoliko nam je poznat iz Sv. Pisma i starih kršćanskih izvora. Potanko su opisana i pojedina mjesta, u koja je sv. Pavao zalazio na svojim apostolskim putovanjima.

Dennefeld L. :Le Judaisme bibliqe, Paris, Librairie Letouzey et Ané in 12⁰, pp. 178.

Objašnjena je politička historija, vjera i politika, vjerska praksa i odnošaj među Židovima i poganima. Ukratko je kazano mnogo. Knjiga je zbijena, ali opet potpuna i jasna. Praktična je i korisna, da što bolje upoznamo prilike i stanje, kakovo je u Palestini bilo, kada je nastalo kršćanstvo i kada su se pisala Evanđelja.

Gratien P.: Saint François d' Assise. Librairie Saint François d' Assise, Paris, in 12⁰ pp. 156.

Da karakterišemo ovo djelce, poslužimo se riječima P. Sabatier-a, koje i mi usvajamo. „Ako ima. koji defekt, veli on, to bi mogao biti defekt obilja. Moja je želja, da čitatelji odmah razumiju da neće naći tamo novu biografiju sv. Franje. nego vođu, koji će im tumačiti, što su dosada o njemu čuli i vidjeli, koji će svemu dati višu važnost stavljajući stvari na svijetlo.“

Auktor ostaje uvijek u realnosti i vodi čitatelje do studiranja i konteplacije. — Naša je želja, da ovo malo djelo bude svima sljedbenicima franječkoga pokreta vade mecum.

Achille Lèon. O. F. M.: Saint François et son oeuvre. Biblothéque d' études franciscaines, Paris Lethielleux, in 8⁰, pp. 395.

Kroz (7) stoljeća prikazana je historija franjevačkoga Reda,

kojoj se mora diviti svaki objektivan čovjek, pa bio on član Reda ili ne bio.

Uz dobre strane ovoga djela mora se prigovoriti tome, što se pisac nije dovoljno poslužio djelima, što su u najnovije vrijeme napisana u raznim zemljama o sv. Franji i njegovu Redu. I broj mučenika i svetaca čini nam se prevelik, kako navađa pisac. Prema auktoru franjevački je Red dosada imao oko 2.000 mučenika i 6.000 svetih, koji su u pokori i svetosti naravnom smrću umrli.

Djelo je vrijedno da se čita, osobito u franjevačkim krugovima.

Riviére J. — Le Modernisme dans l' Eglise. Pariz, Librairie Letouzey et Ané 87, Boulevard Raspail 87; in 8⁰, pp. XXIX, 589.

Ivan Riviere profesor na katoličkom teološkomm fakultetu u Strasburgu, publicarao je gornje djelo koncem 1929. Auktor je kao stručnjak obuhvatio sve, što doprinosi, da se stvar prikaže što jasnije — Čisteći i objašnjavajući okolnosti, uzroke i povode kobnome modernizmu, sve od samoga imena „modernizam" pa do najposljednjih njegovih ostataka, koji se očituje i danas u gosp. Turmelu pod raznim pseudonimima. Gosp. Riviere neovisno od Saltet-a — dokazao je znanstveno, da su pseudonimi Turmelovi identični s njim samim (vidi sr. 484-505). — Pisac je poznat već od 1905. pišući i pobijajući modernizam.

Ovo je jedno veliko, važno, vrlo pozitivno i historijski dotjerano znastveno djelo. Dok ovo konstatujemo, svakome preporučamo.

Bartmann Dr. B.: Lehrbuch der Dogmatik 7. verb. Aufl., I. Bd. (XII. und 448 S.). Herder. Freiburg in Br.

Od dogmatičnih udžbenika u Njemačkoj u zadnje vrijeme upotrebljava se najviše priručnik od Dr. Bartmanna. Prvi svezak izišao je evo u 7. izdanju. Da se ovako brzo raširila i udomaćila Bartmannova dogmatika razlog je u tome, što je pregledna i jasna, što auktor svestrano obrađuje dogmatične teze i što kod svake teze upotrebljuje i najnoviju literaturu — U7. izdanju prvoga sveska preradio je traktat o Trojstvu, o posljednjoj pomasti, o sakramentalnoj praksi početkom 3. vijeka kod krštenja, potvrde, euharistije i sv. reda. U traktatu o ispovijedi poslužio se najnovijom literaturom o ovoj stvari.

Mayer Dr. H: Katechetik. Theorie des Religionsunterrichtes 2. vermehrte Aufl. (8⁰, X., 200 S.). Freiburg in Br. Herder.

Stručna se kritika veoma povoljno izrazila o prvom izdanju Mayerove Katehetike. Drugo izdanje i vanjskom formom a i sadržajem razlikuje se od prvoga. Neka poglavlja je pisac proširio, a neka nova nadodao. Posebno je svestranije obradio poglavlje o euharističnoj odgoji i privatnoj molitvi. Pitanjima, koja su u zadnje vrijeme na području katehetike goruća postala, bavi se auktor i zauzimlje se stanovište. Zadnje poglavlje o vjeronauku na višim školama daje nove smjernice, za to će vrlo dobro doći vjeroučiteljima viših škola. Vrijednost Mayerove knjige povećaje se tim, štc Mayer slovi kao prvi stručnjak u pitanjima katehetike.

Tunkl Franz: Kurze Geschichte der Klöster, ihrer Berauhung und Vernichtung. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte. F. Schöningh, Paderborn.

Burnu prošlost katoličkih samostana u ovako maloj knjižici nije moguće svestrano prikazati, što i sam pisac u predgovoru iskreno priznaje. Ova knjižica imala bi služiti kao vođ, po kojem će svatko lako doći do glavnih izvora i dokumenata za historiju samostana, i na tima istraživati i osvjetljivati prošlost samostana. Važnost djela povećaje se tim, što auktor u opaskama navodi mnogo stručnih djela, bez kojih je nemoguće pisati prošlost katoličkih samostana.

Doering Dr. O.: Der christliche Altar, sein Schmuck und seine Ausstattung. Mit. 30 Abbildungen im Anhang. F. Schöningh. Paderborn.

Dr. Bauer, profesor u Dillingenu i Dr. Doering izdali su gornje djelo, i to prvi je obradio oltar s liturgične, a drugi oltar s umjetničke strane. Oba profesora htjeli su izraditi školski udžbenik i kako se izrazila znanstvena štampa, pothvat im je uspio. Kolikogod je ovaj udžbenik zgodan, tko želi potanje proučiti historiju oltara, morat će uzeti vrsno djelo od Brauna: „Der christliche Altar" i još druga znanstvena djela. Dodatak na kraju od 30 slika je vrlo lijepo probran.

Lux A. Joseph: Paraguay. Indianer—Roman aus der grossen Kolonial—und Missionszeit Südamerikas. F. Söningh. Paderborn.

Konvertit Josip Luks, kome se činilo nevjorojatnim, što se pisalo o nadčovječnim žrtvama kat. misionara među Indijancima, sam je putovao i osvjedočio se o istinitosti patnja, što ih misionari moradu snositi. Promatranjem rada misionara Lux je konvertirao i svoje doživljaje tako živo u ovome djelu prikazao, kao da gledamo čudnovati život Indijanaca.

M. Kreuser, Der Freund Cristi. Neutestamentliche Charakterbilder für die Männerwelt.

Dülmen i W. - A. Laumann'sche Buchhandlung.

Današnje je vrijeme takovo, da većina ljudi, pa i onih jakoga muškoga spola ne radi svojom glavom i ne ide za dobrim vođama, nego za lošima. Muškarcima je potrebno staviti pred oči uzor-značajeve, koje oni treba da slijede, hoćemo li da vidimo vedrije dane u naše doba. Kreuserov Freund Cristi donosi nekoliko ovakovih čeličnih značajeva iz Novoga Zavjeta i uz njih ističe potrebe našega vremena. Privlačivim opisom pisac donosi nama već poznate događaje i ne možemo da knjigu ostavimo, dok je ne pročitamo. Knjiga je zgodna za konferencije u muškim društvima.

M. Kreuser, Das katholische Mädchen im Spiegel Biblischer Charakterbilder. Fünfte Auflage. Laumann'sche Buchhandlung, Dülmen in Westfalen 1922.

Sve većma dolaze do riječi ženske u javnom životu. Sve se većma zalaže, da one postanu ravnopravne s muškarcima. Ali s ovim sve jačim istupima u javnosti množe se nebrojene pogibli za ženski spol. Ovo osobito vrijedi za mlade i neiskusne djevojke. Da ih val ne zanese i ne odnese u propast, treba da vazda imaju pred očima junačke žene, koje su uz Božju pomoć svladale sve zapreke i napasti te ostavili sjajan primjer kasnijem naraštaju. Takove su ove osobe iz Svetoga Pisma: Rebeka, Ruta, Sara, Judita, Estera, Suzana, Marija i Marta, obraćena Magdalena i druge. Kreposti spomenutih žena opisane su u Kreuserovoj Das katholische Mädchen i usto dati zgodni napuci za vladanje u životu.

Pfarrer Bitter, Biblische Bilder für die christliche Jugend. Laumann'sche Buchhandlung, Dülmen in W.

Na mlađemu svijet ostaje. Nije stoga čudo, da su veliki ljudi svu svoju ljubav i požrtvovnost upotrebljavali, da se mladež dobro odgoji. Napose je to činila vazda naša dobra majka, sveta katolička Crkva. U tomu duhu i tom namjerom sastavljena je ova knjiga Bitter-ova. Dobri primjeri iz Svetoga Pisma Staroga i Novoga Zavjeta nedostiživi su i imaju u sebi nadnaravnu snagu, jer su nam stavljeni za izgled po samom odredjenju Božjem. Knjiga je zgodna za predavanja u katoličkim društvima, čemu je i namijenjena.

E. Krebs, Um die Erde. Eine Pilgerfahrt. Ronifacius-Druckerei, Paderborn 1929.

Na 620 stranica opisao je sveučilišni profesor u njemačkom Freiburgu. Dr. Engelbert Krebs svoje dojmove na putu oko svijeta. Na 1. ožujka 1926. pošao je iz Freiburga i nekoliko dana zatim zavezao se na velikom njemačkom parobrodu u Sjevernu Ameriku. Iz Kalifornije prevezao se preko Tihog Oceana u Japan, odavle u Kinu, Indiju, Svetu Zemlju, Rim, te preko Italije i Švicarske u Njemačku (Freiburg), kamo je stigao na 16. veljače slijedeće godine (1927.) mnogo ima opisa putovanja oko svijeta, ali rijetko će se naći ijedan, da onako kao profesora Krebsa ne ostaje na površini, nego prodire u dušu stvarima, koje je on vidio. Osobito je temeljito orisao prilike u Udruženim Državama i Japanu. Kao katoličkoga svećenika napose ga je zanimao vjerski život katoličke Crkve u krajevima, koje je on proputovao. Veselje nam napunja srce, kad vidimo ono nebesko stablo gdje bujno cvate i rodi nebeske plodove u svim dijelovima svijeta, a sve druge vjere — ljudska iznašašća venu i krŽljave. Pedeset ilustracija raznih predmeta iz raznih strana svijeta čini ovo lijepo djelo još zanimivijim.

Staatslexikon im Auftrag der Görres-Gesellschaft unter Mitwirkung zahlreicher Fachleute herausgegeben von *Hermann Sacher.* Verlag Herder, Freiburg im Breisgau.

Trebalo je obnoviti ovo znanstveno djelo u pet svezaka, koje daje pregled svega državnoga vjerskoga i društvenoga života, koje je dakle od neprocjenjive koristi svima onima, koji rade u javnom životu. Od godine 1912., kad je izašlo zadnje izdanje, do godine 1926. mnogo su se promijenile prilike u svijetu uslijed svjetskoga rata. Zato je trebalo priudesiti, da nam daje vjernu sliku najnovijega vremena. Ugledna nakladna knjižara Herder na to se odlučila svim marom. Organizovala je brojnu četu najboljih stručnjaka, koji rade na djelu. Ne samo da treba zadržati djelo na prvašnjoj visini, nego ga treba još više usavršiti po novom planu. U tri prva sveska, koja su već dogotovljena, polučen je željni uspjeh. Treba istaći, da se djelo temelji na katoličkim, neprolaznim načelima, ukoliko se tiče vjere i čudoređa.

Dr H. Lindemann, Der Akademiker. Erwägungen u. Gebete für die akademischen Stände. Dülmen im Westf. 1927. A. Laumann'sche Verlagsbuhhandlung.

Ova lijepa kujižica izlazi u podvostručenom drugom izdanju. Prvi put je izašla 1916. Javnost je izrekla o njoj povoljan sud pogledom na obilje sadržaja, jasnoću i prikladnost, da polući svoj cilj. Novo je izdanje još dotjeranije. I našim visokoškolcima, kao i školovanim ljudima dobro će doći.

Dietrich von Hildebrand, Ehe. Verlag Ars Sacra. Josef Müller. München 1929.

Šta je ženidba i kako je ona uzvišena na sakramenat u Novom Zavjetu, hoće pisac da prikaže o ovoj brošuri. To mu je uza svu kratkoću uspjelo. Knjižica je urešena sa 13 veoma finih slika u bakrotisku.

P. Aloys Weber, O. M. I. Zur heiligen Höhe. Worte der

Belehrung und Ermunterung an die dem Prister, Ordens- und Missionsberufe sich weihende Jugend. Dülmen i W. - A. Laumann'sche Buchhandlung.

P. A. Weber držao je razna predavanja pitomcima misijskoga zavoda u Valkenburgu. Predavanja nešto nadopunjena i preinačena sačinjavaju ovu lijepu knjigu. Zanosnim riječima i odabranim slikama vodi pisac gojence hrama Božjega u nebeske visine i oduševljava ih za požrtvovni rad u kraljevstvu Kristovu.

Dr. A. Tappehorn—Dr J. Genius, Anleitung zur Verwaltung des hl. Busssakramentes. A. Laumann'sche Verlagsbuchhandlung. Dülmen in W.

Preko pedeset godina Tappehorn-ova je knjiga u uporabi njemačkih dušobrižnika i još uvijek donosi obilna ploda. Napisana je prema najboljim piscima ove struke. Najnovije, šesto izdanje uređeno je prema novom crkvenom zakoniku (Codex juris canonici) i nešto skraćeno, da bi se lakše dalo upotrijebiti kao udžbenik i savjetnik u raznim prilikama praktičnoga života.

Savremena

Vjersko-znanstvene rasprave z

Dosada izišla djela:

I. svezak: Dr. T. Harapin, **Razum i vjera**, ... 8 D.
II. sv.: O. U. Talija, **O neumrlosti duše** (rasprodano!)
IV. i IV. sv.: Prof. B. Brixy, **Princip entropije i opstanak Božji**, 12 D.
V. sv.: O. P. Vlašić, **Pravi pojam Sv. Pisma** (rasprodano!)
VI. i VII. sv.: Dr. P. Gv. Rant, **Postanek sveta na podlagi naravoslovja in Biblije.** (Slovenski s hrvatskim tumačem nepoznatih riječi). . . . . 12 D.
VIII. sv.: Prof. P. Butorac, **Politički i gospodarstveni liberalizam i kršćanstvo**, ... 8 D.
IX. i X. sv.: Dr. K. Eterović, **Sloboda nastave i državni monopol škola**, ... 12 D.
XI. i XII. sv.: Josip Gunčević, **Silab i moderne zablude**, . . 12 D.
XIII.—XV. Sveuč. prof. Dr. A. Ušeničnik, **Filozofija života**, 14 D.
XVI. i XVII. Dr. Fran Binički, **Katolička Crkva i znanost**, 14 D.
XVIII. sv. O. Ignacij Radić, **Problem trpljenja i veselja u životu ljudskom** . . . . . 10 D.
XIX. i XX. Josip Gunčević, **Indeks zabranjenih knjiga** . . . 14 D.
XXI. i XXII. Dr. P. Čule, **Misli velikih umova o Bogu i vjeri.** 14 D.
XXIII. Sv. prof. M. Lepin, **Razlozi moga kršćanskoga vjerovanja.** 8 D.
XXIV-XXV. Dr. P. Čule, **Misli vel. umova o Kristu i kat. Crkvi.** 14 D.
XXVI. Sveuč. prof. Dr. A. Živković, **Problem etičke kulture** 10 D.
XXVII. Dr. Ivan Jablanović, **Galileo Galilei** . . . . . 10 D.
XXVIII.—XXX. Dr. fra O. Knezović, **Franjevački idealizam** 24 D.
XXXI.—XXXII. Dr. A. Živković, **Naša Crkva i naša inteligencija** . . . . . 16 D.
XXXIII. Mgr. Dr. Josip Gunčević, **Mješovite ženidbe** . . . . 10 D.

Napomena. Dosada izišle knjige plaćaju se po gore naznačenim cijenama. Tko želi, može se odmah pretplatiti za svih pet svezaka VII. serije. Skupna pretplata za cijelu VII. seriju (sv. XXXI.—XXXV.) iznosi 40 Din. Novac se ima slati unaprijed ili će se knjige slati pouzećem.

Narudžbe i pretplatu prima:

Uprava „Savremenih Pitanja" u Mostaru.